

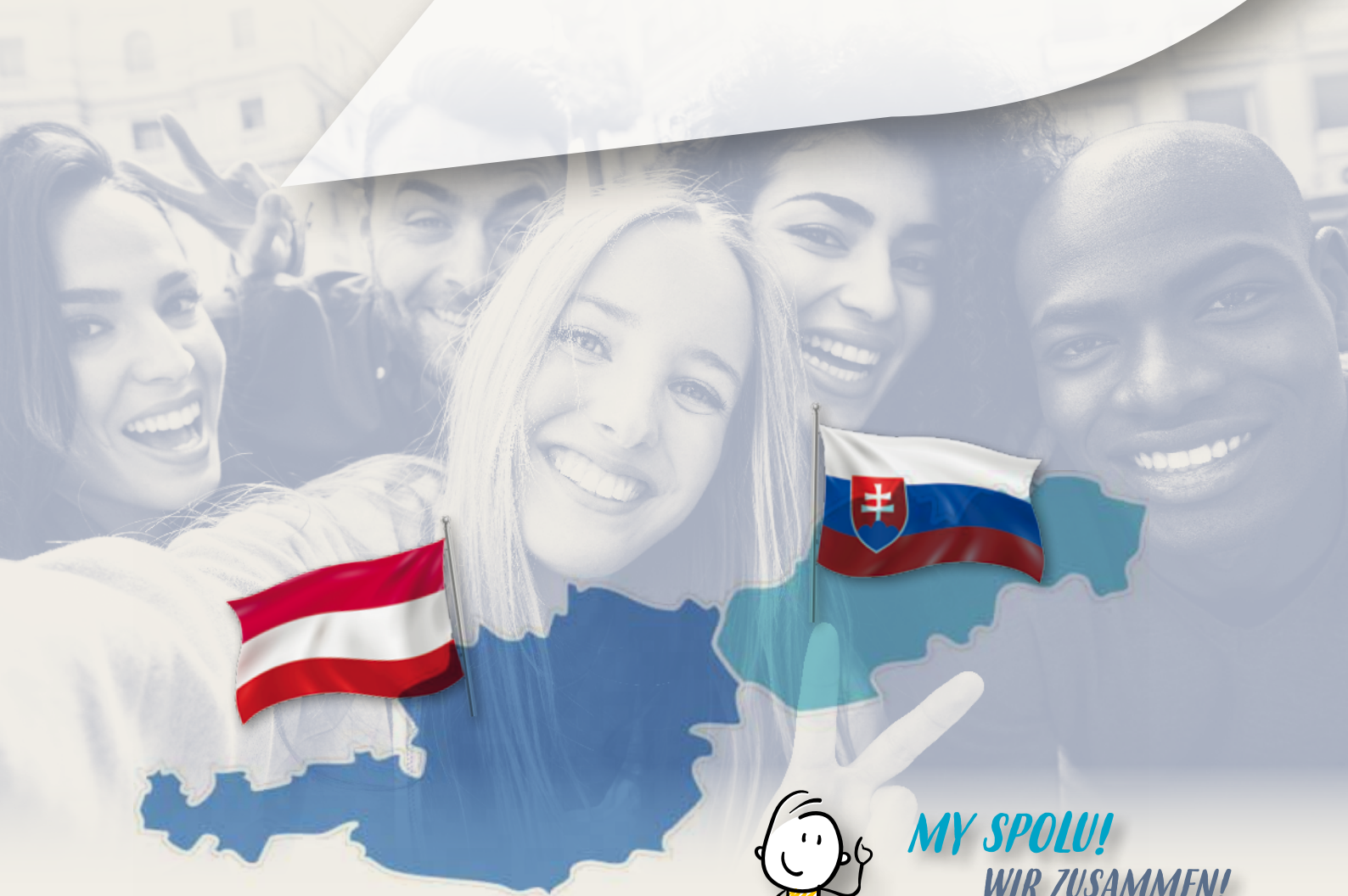

Interreg
Slovakia-Austria
European Regional Development Fund

BILINGUALITÄT
LEBEN /
FOKUS IN
DER GRENZREGION

PRÍRUČKA ŽIJEME DVOJJAZYČNOSŤOU POHĽAD NA PRIHRANIČNÉ REGIÓNY

MY SPOLU!
WIR ZUSAMMEN!

Impressum

Vydavateľ a vlastník média:

Österreichische Kinderfreunde – Landesorganisation Wien (Rakúski priatelia detí – krajinská organizácia Viedeň), Albertgasse 23, 1080 Viedeň

Obsah a text:

Nadnárodnú publikáciu zostavili: externá expertka Wiener Kinderfreunde (Viedenských priateľov detí) Mag. Zwetelina Ortega, Dr. Karin Steiner, Dipl. Päd. Christine Rammesmayr a Christoph Thanei, ako aj s expertmi projektu „Koopéracie v oblasti vzdelávania v prihraničnom regióne_bilingválne“ (BIG_ling SK-AT).

(V abecednom poradí): Dominique Barborik (Viedenský priatelia detí), Martina Barnstedt (Krajinská vláda Dolného Rakúska, oddelenie materské školy), Mgr. Martina Emrich, MBA (Krajinská vláda Dolného Rakúska, oddelenie materské školy), Romy Hölzner (Riaditeľstvo pre vzdelávanie mesta Viedeň), Mgr. Mária Jezná (Nemecká škola Bratislava), doc. PhDr. Ivica Kolečáni Lenčová, PhD. (MČ Bratislava – Nové Mesto), Mgr. Angela Michelitsch, Mag. Katarína Mičiková (Riaditeľstvo pre vzdelávanie mesta Viedeň), PhDr. Eva Molnárová, PhD. (Senica), Mgr. Tatiana Müller (Riaditeľstvo pre vzdelávanie mesta Viedeň), Mag. Christina Pernsteiner-Koller (Pedagogická vysoká škola v Eisenstadte), Mgr. Gabriela Slobodová, PhD. (Krajinská vláda Dolného Rakúska, oddelenie materské školy)

Redakcia: Projekty EÚ Wiener Kinderfreunde

Úprava: DI Kristin Harrich, textdienst.at

Grafický dizajn: atelier laufwerk

Fotografie: Freepik, Pexels

Príručka „Žijeme dvojazyčnosťou – pohľad na prihraničný región“ vznikla v projekte BIG_ling v rámci programu spolupráce INTERREG V-A Slovensko – Rakúsko, financovaného a podporovaného z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR).

Všetky práva vyhradené.

© 2022, Österreichische Kinderfreunde – Landesorganisation Wien

Obsah tejto publikácie, najmä texty, fotografie a grafy sú chránené autorským právom. Pokiaľ nie je výslovne uvedené inak, autorské práva prináležia vydavateľovi. Akékoľvek využívanie nie je povolené bez súhlasu vydavateľa. To platí najmä pre elektronickú alebo inú reprodukciu, preklad, distribúciu a sprístupnenie verejnosti. Ak chcete použiť niektorý z obsahov tejto publikácie, požiadajte nás o to.

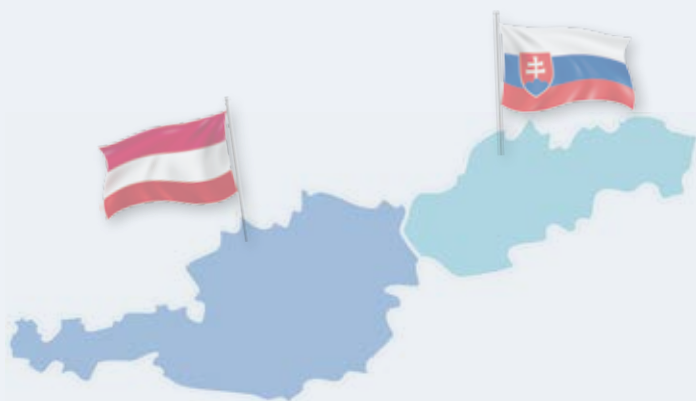
„TÚŽBA PO JAZYKOC H JE N ÁM VLASTN Á.
JE TO TÚŽBA PO KOMUNIK ÁCII, PO SPOJEN Í, PO
POKOJI. VZDA Ť SA, ODMIETNU Ť, BOJOVA Ť
S OSVOJEN ÝM JAZYKOM KV ÔLI TLAKU
ZNAMEN Á NESCHOPNOS Ť N ÁJS Ť USPOKOJENIE
SVOJEJ TÚŽBY, ALE ZNAMEN Á TO AJ BY Ť
V ROZPORE S ČAS ŤOU SEBA SAMÉHO“
(GOMBOS, 2015, S. 59).

... TÚŽBA
PO JAZYKOC H,
KOMUNIK ÁCII,
PREPOJEN Í
A POKOJI...

Obsah

Naše zameranie

1. **Pohľad na rakúsko-slovenský prihraničný región**
 - 1.1. Dvojazyčnosť pre úspešnú spoločenskú súdržnosť
 - 1.2. Prihraničný región – niekoľko faktov a čísel
 - 1.3. Jazyk a vzdelanie
 - 1.4. Jazyk a hospodárstvo
2. **Pridaná hodnota dvoj- a viacjazyčnosti**
 - 2.1. Výhody a špecifiká dvoj- a viacjazyčnosti pre dieťa
 - 2.2. Pridaná hodnota dvoj- a viacjazyčnosti pre vzdelávacie inštitúcie
 - 2.3. Pridaná hodnota dvoj- a viacjazyčnosti pre spoločnosť v prihraničnom regióne
3. **Bilingvizmus v materskej a základnej škole - metódy a prístupy**
 - 3.1. Na ceste k bilingválnej inštitúcii...
 - 3.2. Bilingvizmus a skoré učenie sa cudzích jazykov v materskej škole
 - 3.2.1. Skoré učenie sa cudzích jazykov a podpora materinského jazyka – model z Dolného Rakúska
 - 3.2.2. Osvojovanie si jazyka susednej krajiny v ranom detstve v sasko-poľsko-českom pohraničí
 - 3.2.3. Regionálny bilingvizmus v Korutánsku – model s nemčinou a slovinčinou
 - 3.2.4. Vnímanie a podpora viacjazyčných detí
 - 3.3. Viacjazyčnosť v škole
 - 3.3.1. Imerzné vyučovanie – príklady dobrej praxe z Burgenlandu
 - 3.3.2. Jazyky susednej krajiny a ďalšie - niektoré modely na viedenských školách
 - 3.3.3. Výučba materinského jazyka, úspešný model
 - 3.3.4. „Učiť sa po nemecky od začiatku“ – model Nadácie Volkswagen v Bratislave (Slovensko)
 - 3.4. Pedagogickí zamestnanci zameraní na implementáciu bilingvizmu
 - 3.5. Úvahy o bilingvisme a viacjazyčnosti
4. **Kontrolný zoznam – čo je potrebné na to, aby škola alebo materská škola mohla implementovať bilingválne modely?**
5. **Výhľady do budúcnosti pre úspešnú dvojazyčnosť**

Naše zameranie

Tento materiál je určený na podporu pedagógov, podporných a vzdelávacích inštitúcií, ako aj osôb s rozhodovacou právomocou zo štátnej a verejnej správy a politiky, ktorí chcú implementovať bilingválne vzdelávacie koncepcie vo svojej inštitúcii a senzibilizovať budúcich alebo aktívne pôsobiacich pedagógov na pridanú hodnotu dvojazyčnosti.

Metodicko-didaktická príručka je koncipovaná ako doplnok k interaktívnej putovnej výstave, ktorá je na sprievodnej webovej stránke prepojená so širokou škálou audiovizuálnych ponúk. Celú našu ponuku v digitálnej podobe nájdete na www.bigling.eu.

Takto má heterogénna cieľová skupina sprístupnené dostatočne široké spektrum ponúk, s ktorými sa spája čo najviac dôležitých oblastí z tém zažívanej a inštitucionálnej dvojazyčnosti, skorého učenia sa cudzích jazykov, výučby regionálnych jazykov a jazykov susednej krajiny.

Z hľadiska obsahu je príručka zameraná na rakúsko-slovenský prihraničný región s dôrazom na regióny v Burgenlande, Dolnom Rakúsku, ako aj „Twin Cities“ Viedeň a Bratislavu a ich okolie.

Z jazykového hľadiska sa zameriava najmä na nemčinu a slovenčinu a podporu dvojazyčnosti práve tohto jazykového páru.

Autori si uvedomujú, že požiadavky v týchto demograficky veľmi odlišných regiónoch sa môžu líšiť. Jazykové situácie sú tiež veľmi rôznorodé a dopĺňujú ich ďalšie kontaktné jazyky.

Príručka sa pokúša zohľadniť túto situačnú rozmanitosť v súlade s už načrtnutým zameraním, bez toho, aby si nárokovala na úplnosť.

Ďalej je potrebné zdôrazniť najnovšie prístupy inštitucionálnej dvojazyčnosti a popísať metodicko-didaktické postupy, ktoré podporujú živú dvojazyčnosť aj inštitucionálne.

Okrem nich prezentujeme príklady dobrej praxe inštitucionálnej dvojazyčnosti, ako aj výsledky kvalitatívneho a kvantitatívneho empirického výskumu. Aj tu sa primárne sústreďíme na výskumy a praktické skúsenosti v nemeckom a slovenskom jazyku, pričom sa dotkneme aj výsledkov iných európskych a amerických výskumov.

Príručka by preto mala slúžiť aj ako základ pre vypracovanie politických rozhodnutí a umožnenie objektívneho, vedecky podloženého konania.

V konečnom dôsledku je však zámerom aj zvýšenie povedomia verejnosti a podporných inštitúcií ohľadne pridanej hodnoty dvojazyčnosti najmä pre deti, ktoré vyrastajú dvoj- a viacjazyčne. Cielene podporovaná viacjazyčnosť znamená absolútnu výhodu v ich budúcom zamestnaní a zvyšovaní medzinárodnej (vzdelávacej) mobility.

1.

POHĽAD NA RAKÚSKO-SLOVENSKÝ PRIHRANIČNÝ REGIÓN

1. Pohľad na rakúsko-slovenský prihraničný región

1.1. Dvojazyčnosť pre úspešnú spoločenskú súdržnosť

Aby sme obstáli v čoraz globálnejšej a viacjazyčnej spoločnosti, ale aj pred výzvami európskej konkurencie, musíme využiť silné stránky v hospodárstve, spoločnosti a výučbe jazykov, a takto investovať do dynamického rozvoja.

Rakúske ministerstvo školstva od roku 2009 stojí za iniciatívou Európskej únie, ktorá podporuje jazykovú rozmanitosť v materských a základných školách. Cieľom tejto iniciatívy Európskej rady je stimulovať a podporovať procesy reflexie o politike jazykového vzdelávania a výučby jazykov na národnej úrovni. Dôraz je kladený na pozitívne hodnotenie a rozvoj schopnosti všetkých detí učiť sa a používať viacero jazykov a na rozšírenie a prehĺbenie tejto kompetencie prostredníctvom viacjazyčného vzdelávania. Pretože jazyková senzibilita a kultúrne porozumenie by mali byť základom demokratickej občianskej spoločnosti (porov. ÖSZ/BMUKK/BMWF, 2009).

V rýchlo sa meniacom, globalizovanom svete je potrebné znova a znova formulovať rámcové podmienky vzdelávania a vzdelávacie mandáty, aby sme optimálne vychovávali naše deti pre ich budúcnosť a budúcnosť spoločnosti, a to aj s ohľadom na rastúcu profesijnú mobilitu. V tomto kontexte má zásadný význam aj podpora bežných jazykov, napríklad tých susedných krajín.

V konečnom dôsledku ide predsa o vytvorenie vysokokvalifikovaného európskeho prosperujúceho regiónu, v ktorom môžu hospodárske, sociálne a politické sily prispieť k dynamickému, no trvalo udržateľnému rozvoju v rovnakej miere ako rozmanitosť jazykov a kultúr.

Dobré štruktúry kooperácie umožňujú lepšiu spoluprácu, čo zvyšuje medzinárodnú konkurencieschopnosť. Rozpor medzi spoluprácou a konkurenciou sa zmenší aj prekonaním byrokratických bariér a rozdielov v mentalite, aby mohla prebiehať produktívna diskusia o spoločných identitách (<https://www.wien.gv.at/wirtschaft/eu-strategie/pdf/centrope.pdf>).

1.2. Prihraničný región – niekoľko faktov a čísel

Obyvateľstvo

Podiel osôb, ktoré sa prisťahovali do Rakúska zo Slovenska a dĺžka ich pobytu bola minimálne 5 rokov, predstavoval v rokoch 2011 až 2015 48,5 % zo všetkých prisťahovaných osôb. Ak rozlišujeme cudzích štátnych príslušníkov žijúcich v Rakúsku podľa ich národnosti, tak v roku 2022 boli Slováci s počtom 45 362 osôb na 10. mieste. K 1. januáru 2011 žilo v Rakúsku 20 381 osôb so slovenským štátnym občianstvom. Výsledkom je nárast prisťahovalectva o viac ako 100 %. S pomerne nízkym indexom segregácie 38 % sú prisťahovaní Slováci rozmiestnení v početných obciach v Rakúsku, najmä vo Viedni, Bergu, Hainburgu an der Donau, Kittsee a Wolfsthal.

Podľa údajov databázy Centrope sa osoby v produktívnom veku, ktoré sa prisťahovali zo Slovenska, sústreďujú najmä vo Viedni a okolí, ako aj v Bratislave a v jej okolí na území Dolného Rakúska a severného Burgenlandu (<https://www.centropemap.org/cif/2-02-04.pdf>).

Jazyková senzibilita a kultúrne porozumenie majú byť základom demokratickej občianskej spoločnosti.

Väčšina prisťahovalcov je v mladšom produktívnom veku. Cudzí štátni príslušníci s priemerným vekom 35,7 roka boli mladší ako domáci štátni občania. Slováci s priemerným vekom 33,6 rokov sú tak výrazne mladšou vekovou skupinou, ako je priemer (Statistik Austria, 2021).

Imigrácia do Rakúska v roku 2019 bola približne 12 osôb na 1 000 obyvateľov, čo predstavovalo v porovnaní s krajinami EÚ-28 11. miesto. Imigrácia na Slovensko bola mimoriadne nízka, tvorila len 1%. Európsky priemer je 9,5 %.

V roku 2020 požiadalo v Rakúsku o občianstvo celkovo 138 Slovákov.

Rakúski občania žijúci na Slovensku sa síce môžu zaregistrovať na Spolkovom ministerstve pre európske a medzinárodné záležitosti, ale často tak neurobia pre geografickú blízkosť. Podľa slovenských štatistík je na Slovensku v roku 2022 registrovaných okolo 2 600 osôb s rakúskym občianstvom.

V roku 2021 bolo na Slovensku s rakúskym občianstvom zapísaných 46 žiakov do základných a 12 detí do materských škôl. V tom istom roku bolo na slovenských univerzitách zapísaných 276 rakúskych študentov.

Viac o migrácii v prihraničnom regióne

Za posledných 15 rokov došlo k zvýšenému sťahovaniu Slovákov do rakúskych pohraničných obcí. Obce s obzvlášť veľkým počtom obyvateľov zo Slovenska sú Berg, Hainburg an der Donau, Kittsee a Wolfsthal. Tieto ležia priamo na hraniciach s Bratislavou. Štúdia Claudie Schaefera a projektového tímu BAUM z roku 2019 poukazuje na to, že dôsledky suburbanizácie Bratislavy pociťujú najvýraznejšie práve tieto obce, keďže v nich je v dôsledku migrácie slovenských občanov najvyšší prírastok obyvateľstva (Schaefer, C., BAUM, 2019).

V priemere sa počet obyvateľov Slovenska v prihraničnom regióne za obdobie rokov 2005 až 2018 zvýšil o 24,5 %. Obec Kittsee zaznamenala najvyšší nárast - 34,34 %. Medzitým (2022) má podľa štatistických informácií magistrátu hlavné bydlisko v Kittsee viac občanov Slovenska ako domácich občanov a občanov iných krajín dohromady. Takáto zahraničná populačná väčšina bude v Rakúsku zrejme ojedinelá.

Mimochodom, v Hainburgu an der Donau žije 65 rôznych národností, čo z mesta robí najviac multikultúrnou obec v regióne. Je to dané mestským charakterom.

Pre zameranie tejto príručky na bilingvizmus, sú obzvlášť zaujímavé motívy migrácie ľudí. Najčastejšie uvádzaným dôvodom prisťahovania sa do Rakúska (18%) je želanie, aby deti vyrastali dvojjazyčne. Bolo uvedených aj niekoľko ďalších dôvodov. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že ekonomická prosperita, lepšie životné podmienky a možnosti vzdelávania motivujú ľudí presťahovať sa do Rakúska. Príčinou emigrácie bývajú kvantifikovateľné faktory ako túžba vlastniť dom a príliš drahé ceny nehnuteľností, najmä v Bratislave a okolí. Na oplátku 45 % obyvateľov Slovenska denne dochádza za prácou do Bratislavy. Ďalších 35 % dochádza do Viedne alebo inej rakúskej obce.

1.3. Jazyk a vzdelanie

V školskom roku 2021/2022 navštevovalo školu v Rakúsku spolu 5 364 žiakov so slovenským občianstvom, pričom najväčší podiel v počte 2 395 pripadal na 1. stupeň základných škôl.

Ak sa pozrieme na žiakov na základe ich každodenne používaného jazyka, čísla sú o niečo vyššie. Je to preto, lebo do úvahy sa berú aj deti, ktoré v rodine hovoria po slovensky, no nemajú slovenské občianstvo. Z celkového počtu 6678 žiakov pripadá najvyšší podiel Viedni (2399), druhé miesto patri Dolnému Rakúsku (1832) a tretie Burgenlandu (842).

Žiaci, ktorí v školskom roku 2020/21 označili slovenčinu za každodenne používaný jazyk

Typ školy	Vých.	Bgld.	Ktn.	NÖ	OÖ	Sbg.	Stmk.	Tirolsko	Vbg.	Viedeň
Celkom	6 678	842	116	1 832	505	205	313	295	171	2 399
1. stupeň základnej školy	2 822	406	51	896	211	97	117	144	83	817
Stredné školy	1 306	207	19	338	128	51	76	85	47	355
Špeciálne školy	101	5	1	42	7	3	2	4	5	32
Polytechnické školy	77	4	2	18	13	—	5	4	3	28
AHS - nižší stupeň	899	101	17	229	33	20	35	19	12	433
AHS - vyšší stupeň	472	36	7	101	26	5	25	6	9	257
Ostatné všeobecnovzdelávacie školy	57	6	1	20	4	—	—	—	—	26
Odborné školy	228	9	2	31	37	11	18	5	3	112
Stredné odborné školy	174	15	4	32	15	6	13	7	5	77
Vyššie odborné školy	542	53	12	125	31	12	22	21	4	262

Zdroj: STATISTIK AUSTRIA, Schulstatistik 2020/21. Databázu tvoria údaje s charakteristikou „jazyka (jazykov) používaného v bežnom živote“ žiakmi v rámci zberu údajov pre školskú štatistiku v súlade so zákonom o dokumentácii školstva bez ohľadu na to, či bola slovenčina uvedená ako prvý alebo ako ďalší jazyk používaný v každodennom živote. Tieto výsledky preto nie sú porovnateľné s tabuľkami publikovanými rakúskym štatistickým úradom v publikácii „Bildung in Zahlen“ alebo ako štandardná tabuľka na webovej stránke Statistics Austria, pretože v týchto tabuľkách je len prvý záznam pre charakteristiku „Jazyk(y) používané v každodennom živote“, bez ohľadu na to, či boli pre ďalší jazyk (jazyky) používané v každodennom živote udané aj iné jazyky.

V školskom roku 2021/2022 vo Viedni navštevovalo vyučovanie slovenčiny ako materinského jazyka osemnásť detí na základnej škole Bildungscampus v Seestadt. Ide o jedinú základnú školu vo Viedni, ktorá ponúka výučbu v slovenskom materinskom jazyku.

Najčastejšie uvádzaným dôvodom prisťahovania sa do Rakúska (18%) je želanie, aby deti vyrastali dvojjazyčne.

Okrem toho je slovenčina ponúkaná ako cudzí jazyk na niektorých základných a stredných školách vo Viedni. Podľa vyjadrenia Riaditeľstva pre vzdelávanie sa táto ponuka, žiaľ z rozpočtových dôvodov v budúcnosti už nebude realizovať.

Dvojjazyčné vzdelávanie na školách Školského spolku Komenský vo Viedni

V súkromnej škole Komenského môžu deti absolvovať bilingválne školské vzdelávanie. „Školský spolok Komenský vo Viedni vníma aktívny bilingvizmus a bilingválne vzdelávanie v jazykovom páre nemčina – čeština/slovenčina ako svoju stálu a zároveň najdôležitejšiu úlohu.“ (Wolf, W., Sandrieser, S., Vukan-Artner, K., Domej, T., 2013, s. 175). Heslom je „bilingválne od škôlky po maturitu“. V ponuke je bilingválna materská škola, primárne a sekundárne vzdelávanie 1. stupňa, ako aj 2. stupeň reálneho gymnázia. Školský spolok sa ďalej chápe ako miesto, kde sa má pestovať jazyk a kultúrne dedičstvo viedenských Čechov a Slovákov a zároveň zastupuje ich kultúrne a politické záujmy v Rakúsku (Wolf et al., 2013, s. 175).

„Podiel prvého alebo materinského jazyka sa u žiakov mení z roka na rok. V závislosti od typu a úrovne školy sa pohybuje nemčina od 20 – 70%, čeština od 30 – 80% a slovenčina od 5 – 50%“ (Wolf et al., 2013, s. 186).

Materská škola : „Približne 20 % detí v maďarsky hovoriacej skupine má ako prvý jazyk slovenčinu, takže tieto deti vyrastajú a sú vzdelávané trojjazyčne“ (Wolf et al., 2013, s. 187).

MY SPOLU!
WIR ZUSAMMEN!

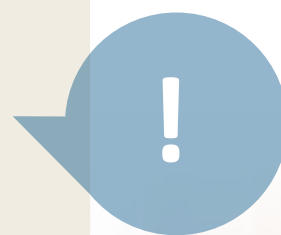

Vyučovanie v materinskom jazyku v Burgenlande

V Burgenlande prebieha výučba v slovenskom materinskom jazyku v celkovom počte 33 hodín týždenne na týchto školách:

Škola	Počet prihlásených	Počet hodín za týždeň
MS Kittsee	47	4
VS Kittsee	160	16
8 UÜ		1
VS Zurndorf	10	2
VS Dt. Jahrndorf	8	2
VS Gattendorf	19	3
VS Nickelsdorf	21	2
VS Parndorf	19	3
Spolu		33

(Zdroj: Bildungsserver, Burgenland)

Pedagogickí zamestnanci s migračným pozadím môžu vyvolať osobitnú dôveru a empatiu u viacjazyčných detí a rodičov vďaka ich interkultúrnym a jazykovým znalostiam.“

V školskom roku 2019/2020 bola slovenčina prvým jazykom pre 0,7 % 4- a 5-ročných detí v zariadeniach predprimárneho vzdelávania v Rakúsku. Jazyková ponuka v slovenčine na predprimárnom stupni je mimoriadne obmedzená. Vo Viedni majú deti, ktoré prejavia záujem, prístup k takejto jazykovej ponuke v jednej súkromnej, ako aj dvoch pilotných materských školách „priateľov detí“ v 20. obvode (Höchstädtplatz und Forsthausgasse).

V Burgenlande môžu mať deti, ktoré majú záujem, slovenčinu v rozsahu jednej hodiny týždenne v materských školách v Zurndorfe a Kittsee, a to len v rámci projektu financovaného EÚ. Ako bude táto ponuka vyzeráť po ukončení projektu, je zatiaľ neisté.

V školskom roku 2020/21 navštevovalo v Dolnom Rakúsku 54 155 detí spolu 1056 spolkových materských škôl, z toho 655 detí malo ako prvý jazyk slovenčinu. Deti podporujú v ich jazykovom bilingválnom rozvoji štyria po slovensky hovoriaci interkultúrne zamestnanci.

V rámci projektu EÚ BIG_ling pracuje jedenásť zamestnancov, ktorých materinským jazykom je slovenčina, v slovenskom jazyku s deťmi v 39 materských školách v okresoch Gänserndorf a Bruck an der Leitha.

Ponuky nemčiny na Slovensku

Školský zákon na Slovensku umožňuje materským školám vykonávať výchovno-vzdelávaciu činnosť aj v cudzom jazyku. Cieľom je naučiť deti komunikačným zručnostiam v inom jazyku, ako je ich materinský jazyk. Túto výučbu cudzieho jazyka ponúka materská škola. Pedagógovia, ktorí vyučujú cudzí jazyk, musia spĺňať určité kvalifikačné predpoklady¹.

Učenie sa cudzieho jazyka v školách² je stále upravené v školskom zákone a v Štátnom vzdelávacom programe pre základné školy. Hoci školský zákon stanovuje, že deti by mali ovládať okrem angličtiny aspoň jeden jazyk (porov. školský zákon č. 37/2011), kontinuita a výber jazykovej ponuky (s výnimkou angličtiny) sú len čiastočne zabezpečené.

Od roku 2011 sa deti v škole v rámci povinných predmetov učili dva cudzie jazyky, prvý od 3. ročníka (primárne vzdelávanie), druhý od 1. stupňa sekundárneho vzdelávania. Výber jazykov a počet hodín (najmenej 1 hodina týždenne) závisel od organizačných možností jednotlivých škôl. Nemčina (jazyk susednej krajiny) bol zriedkavo ponúkaný už na primárnom stupni základnej školy, ale najmä ako nepovinný krúžok (v tzv. školských kluboch). Bolo to v neposlednom rade aj preto, že zákon prijatý v roku 2011 a platný do roku 2019 stanovil, že prvým povinným cudzím jazykom pre všetkých žiakov musí byť angličtina. V dôsledku toho mnohé školy, ktoré predtým ponúkali ďalší prvý cudzí jazyk – väčšinou susednú nemčinu – znížili svoje kapacity a učiteľské povolanie opustili aj učitelia nemčiny. Tieto stratené ľudské kapacity nebolo možné kompenzovať ihneď po opätovnom zavedení slobody výberu v roku 2019.

¹ v súlade s vyhláškou MŠ SR č.437/2009 Z.z. v znení neskorších predpisov, ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky na pedagogických pracovníkov

² Na Slovensku sa primárne a nižšie sekundárne vzdelávanie spájajú do jednej inštitúcie s názvom základná škola.

V marci 2002 si Európska komisia v španielskej Barcelone stanovila za cieľ podporiť viacjazyčnosť v Európskej únii. Deti by sa tak už od útleho veku mali učiť minimálne dva cudzie jazyky. V budúcnosti by mal teda každý občan EÚ ovládať aspoň tri jazyky: materinský a dva ďalšie jazyky(1+2).

Od roku 2019 je výber **prvého cudzieho jazyka** ponechaný na školy v rámci ich autonómie. Jazyk susednej krajiny – nemčinu môže škola ponúkať aj na primárnom stupni, ak má kvalifikovaných učiteľov a zabezpečuje anglický jazyk ako povinný predmet na 1. stupni sekundárneho vzdelávania (porov. Dodatok č. 3 k Štátnemu vzdelávaciemu programu, 2015). Je to umožnené tým, že oba stupne vzdelávania sa uskutočňujú pod jedným vedením v jednej vzdelávacej inštitúcii.

Táto liberalizácia by mohla byť aj prvým krokom k posilneniu viacjazyčnosti v slovenskom vzdelávacom systéme, a tým k dosiahnutiu barcelonských cieľov EÚ a oživeniu tradičnej viacjazyčnosti na Slovensku. Žiaci a rodičia majú tiež väčšiu slobodu výberu.

Aby sa viacjazyčnosť trvalo posilnila, musí sa rozšíriť vyučovanie v druhom cudzom jazyku. Zároveň by sa tým zabezpečilo, že by rozhodnutie pre jeden cudzí jazyk neznamenalo súčasne rozhodnutie proti inému cudziemu jazyku

(Úrad dolnorakúskej krajskej vlády, 2020: Spoločný cezhraničný vzdelávací program jazykového vzdelávania pre materské a základné školy).

FAKTY

štyroch ročníkoch túto ponuku v roku 2021 využilo 3 206 žiakov. V piatom až deviatom ročníku sa nemčinu ako cudzí jazyk učí oveľa viac žiakov, konkrétne 74 998.

► 14 škôl na Slovensku ponúka rozšírené vyučovanie nemčiny, prípadne sú školy bilingválne v kombinácii nemčina a slovenčina. V roku 2021 navštevovalo tieto školy spolu 5124 žiakov.

► Najvýznamnejšou vzdelávacou inštitúciou s vyučovacím jazykom nemeckým je Nemecko-slovenská spojená škola v Bratislave, ktorá prevádzkuje materskú školu, základnú školu a gymnázium. V roku 2021 ju navštevovalo 444 detí.

► Nemčinu ako prvý jazyk ponúkajú štyri školy na Slovensku. Táto ponuka je primárne zameraná na takzvaných karpatských Nemcov, po nemecky hovoriacu menšinu na Slovensku. V roku 2021 navštevovalo tieto školy 969 žiakov.

► Na Slovensku ponúka nemecký jazyk ako cudzí jazyk 23 jazykových škôl. V roku 2021 sa kurzov nemčiny zúčastnilo 515 žiakov základných a stredných škôl.

V Goetheho inštitúte v Bratislave sa v súčasnosti učí nemčinu 100 detí. Rakúsky inštitút v Bratislave pravidelne ponúka aj semestrálne kurzy pre deti (už od 4 rokov) a mládež, ako aj prázdninové kurzy v lete.

► Ďalej Nadácia Volkswagen podporuje v ponuke nemčiny niektoré materské a základné školy v Bratislave a okolí. Patrí k nim štátna materská škola so štyrmi triedami a jedna základná škola v Bratislave. V meste Martin na strednom Slovensku Nadácia Volkswagen podporuje jednu triedu v štátnej materskej škole predovšetkým financovaním pomôcok, školení, kníh a osobných nákladov. Materskú školu celkovo navštevuje cca. 124 detí, o ktoré sa stará päť pedagógov. V základných školách je spolu šesť učiteľov a traja rodení hovoriaci na približne 80 až 100 detí.

► Je zarádzajúce, že široký prihraničný región medzi Rakúskom a Slovenskom, ak sa vezmú do úvahy aj dve hlavné mestá Viedeň a Bratislava, je regiónom, v ktorom sa nachádza obzvlášť veľké množstvo vysokých škôl a výskumných inštitúcií. To možno považovať za sľubný potenciál pre ďalší rozvoj regiónu ako viacjazyčného regiónu v európskom kontexte.

► Dynamický životný priestor, ktorý funguje ako priesečník rôznych jazykových, kultúrnych a ekonomických oblastí, sa vyznačuje vysokou kvalitou života (Planungsgemeinschaft Ost, 2008).

Maďarčina získala v Rakúsku na význame najmä po páde železnej opony. Kontakty medzi susednými krajinami sa zintenzívnili a viedli k ekonomickým väzbám medzi spoločnosťami.

Regionálne jazyky v Burgenlande

„Okrem nemčiny sa v Burgenlande hovorí aj jazykmi uznaných národnostných menšín, a to burgenlandskou chorvátčinou, maďarčinou a rómčinou. Podľa štatistík z roku 2001 žije v Rakúsku 25 000 – 30 000 burgenlandských Chorvátov, 5 000 Maďarov patriacich k národnostnej menšine a 50 000 – 60 000 bývalých maďarských občanov, ako aj 1 000 až 1 500 Rómov. Možnosti vzdelávania v jazykoch národnostných skupín sú veľmi odlišné“ (Wolf, W., Sandrieser, S., Vukan-Artner, K., Domej, T., 2013, s. 36).

Aktuálne sčítanie ľudu z roku 2011 neposkytuje žiadne štatistické údaje o príslušnosti k národnostným menšinám v Burgenlande, ani o jazykovej kompetencii národnostných a etnických menšín, pretože tieto údaje neboli zozbierané.

Bilingválne vzdelávanie v materskej a základnej škole je povinné pre burgenlandských Chorvátov v autochtónnych oblastiach: nachádza sa tu 25 bilingválnych materských škôl, 26 bilingválnych základných škôl (1. stupeň) a 14 základných škôl (1. stupeň) s chorvátčinou ako voliteľným predmetom alebo nepovinným krúžkom. Okrem toho propaguje burgenlandsko-chorvátsky jazyk a kultúru veľký počet kultúrnych spolkov a organizácií (ako sú spevácke zbory, skupiny tamburice a divadelné skupiny).

Maďarčina získala v Rakúsku na význame najmä po páde železnej opony. Kontakty medzi susednými krajinami sa zintenzívnili a viedli k ekonomickým väzbám medzi spoločnosťami. V Burgenlande sú dve bilingválne základné školy (1. stupeň) s maďarským jazykom, šesť základných škôl s bilingválnymi triedami a jedno štátne bilingválne gymnázium. Výučba maďarčiny sa realizuje spolu v 93 školských prevádzkach, a v školskom roku 2011/12 sa jej zúčastňovalo 2 681 žiakov. Okrem toho sa s maďarskými školami realizuje mnoho projektov a partnerstiev.

Rómčina sa ponúka na školách v Burgenlande ako nepovinný krúžok. Okrem toho RomBus v južnom Burgenlande ponúka mobilné servisné a poradenské centrum, ako aj knižnicu a „učebňu na kolesách“. Rómčina je ponúkaná dospelým v Centre vzdelávania dospelých Rómov a združenie Romano Centro vykonáva hodnotnú kultúrnu prácu. Stále je však nedostatok kvalitných jazykových kurzov (Wolf et al., 2013)

1.4. Jazyk a hospodárstvo

Obe hlavné mestá Viedeň a Bratislava majú veľký význam pre hospodársky a sociálny rozvoj. Obe mestá generujú významný podiel na hrubom domácom produkte príslušnej krajiny – Viedeň približne štvrtinu a Bratislava približne tretinu. Obe hlavné mestá patria medzi najbohatšie regióny Európy a vyznačujú sa nadpriemernou kúpnu silou. V pomere k priemeru EÚ je to pre Viedeň 153 % a pre Bratislavu dokonca 184 %.

V medzinárodných rebríčkoch sa Viedeň opakovane umiestňuje na jednom z popredných miest ako najpríjemnejšie mesto na život v Európe. V rokoch 2018 a 2022 bola dokonca na prvom mieste. Bratislava je tiež jedným z top miest, ktoré ponúkajú vysokú kvalitu života a málo výziev pre obyvateľov.

Prieskumy ukazujú, že vo Viedni je pre obyvateľov mimoriadne atraktívna najmä oblasť kultúry, verejnej dopravy a zdravia. V Bratislave sa poukazuje napríklad na možnosti dobrého kariérneho postupu. Nie je preto prekvapujúce, že medzi mestami prebieha živá migračná výmena (Hanzl-Weiss, D., Holzner, M., Römisch R., 2018).

Bratislava si získala pozíciu veľkého obchodného mesta v Európe, najmä vďaka dobrému dopravnému spojeniu, akým je medzinárodné letisko, veľký vnútrozemský prístav na Dunaji a početné dobre vybudované železničné a cestné spojenia.

Z výhodných daňových zákonov a dobre vyškolených odborníkov profitujú najmä veľké spoločnosti. Tieto výhody priťahujú čoraz viac investícií. Ku kľúčovým odvetviam patrí automobilový, chemický, strojársky a elektrotechnický priemysel. Továrň VW je so 7 500 zamestnancami najdôležitejšou spoločnosťou v meste. Ďalšími významnými spoločnosťami sú rafinéria Slovnaft a SPP (plynárenstvo) (Planungsgemeinschaft Ost, 2008).

Ak sa pozriete na rakúske priame investície (aktívne PZI) v zahraničí, 58 % pochádza z Viedne. 4 % z nich sú investované na Slovensku (Stadt Wien, 2020.)

Jazyková situácia vo vzťahu k ekonomike a trhu práce

V rámci štúdie „Arbeiten in einer Grenzregion, Arbeits- und Lebenswelten Erwerbstätiger in der CENTROPE-Region“ sa uskutočnilo množstvo rozhovorov (Kügler, A., Miko, K., Sardadvar, K., 2014). Editori dospeli k záveru:

„Jazyk je vnímaný ako príležitosť aj bariéra: príležitosť na lepšie pracovné a životné podmienky, bariéra a mechanizmus vylúčenia v prípade nedostatočných jazykových znalostí. Zdá sa, že zodpovedajúce znalosti cudzieho jazyka nie sú v princípe jediné, ktoré rozhodujú o tom, či bude jedinec integrovaný alebo vylúčený zo spoločnosti. Pokiaľ však ovládáte jazyk cieľovej krajiny len málo alebo vôbec, nemôžete optimálne využiť možnosti regiónu CENTROPE, či už ekonomicky alebo sociálne. Na rozdiel od toho respondenti opisujú existujúce jazykové znalosti v kvalitatívnych údajoch ako spoľahlivé kritérium úspechu. To sa odráža aj v štatisticky významnej pozitívnej korelácii medzi ochotou byť mobilný a úrovňou vzdelania v regióne CENTROPE“ (Gall et al.).

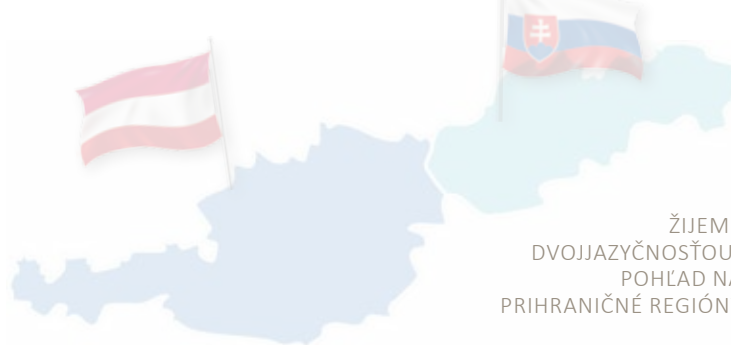
Podpora jazyka susednej krajiny v oboch regiónoch je ústrednou odpoveďou na požiadavky trhu práce ...

Vyššie uvedená štúdia tiež poukazuje na to, že „jazykové znalosti v Rakúsku a na Slovensku majú mimoriadne odlišné postavenie, pretože len jedno percento Rakúšanov vie dobre až výborne po slovensky, kým desať percent Slovákov vie dobre nemecky“. Zdôrazňuje tiež, že jazyková bariéra je mimoriadne dôležitá, ale nejde len o formálne jazykové znalosti, ale aj o kultúrne aspekty, ako je dialekt a neverbálna komunikácia.“

Podpora jazykov suseda v oboch regiónoch je preto ústrednou odpoveďou na požiadavky trhu práce, pretože čoraz viac zamestnávateľov na Slovensku sa sťažuje na čoraz väčší nedostatok uchádzačov s dostatočnými jazykovými znalosťami. Prieskum medzi spoločnosťami ukázal, že najviac sú žiadaní odborníci s kombináciou dvoch cudzích jazykov.

„Ľudia, ktorí ovládajú viac ako jeden cudzí jazyk, majú najväčšiu šancu nájsť si dobre platenú a atraktívnu prácu. Platí to najmä pre Slovensko, kde pôsobí veľa investorov z iných krajín.“ (tamtiež)

ŽIJEME
DVOJJAZYČNOSŤOU/
POHĽAD NA
PRIHRANIČNÉ REGIÓNY

Jazykovedec Hans Jürgen Krumm (2013) to potvrdzuje:

„Krajiny ako Rakúsko a Slovensko sú od tejto viacjazyčnosti (a znalostí jazyka susednej krajiny) závislé, pretože sú

- interne viacjazyčné a*
- sú malé a nie izolované,*
- ich susedné krajiny majú iné jazyky,*
- dôležitý je export a príjmy z cestovného ruchu.*

Preto je podpora vzdelávania v jazyku suseda politicky a ekonomicky nevyhnutná pre prežitie oboch týchto krajín.“

(Zdroj: Arbeiten in einer Grenzregion, Arbeits- und Lebenswelten Erwerbstätiger in der CENTROPE-Region, Kügler, A., Miko, K., Sardadvar, K., 15. júl 2014)

Rakúska aj slovenská strana často vnímajú odlišnú prestíž dvoch susedných jazykov. Dôležitosť nemčiny napríklad pre zamestnancov a záujemcov o prácu v okolí Bratislavy, ktorí sú ochotní zmeniť sa, dokazuje celý rad štúdií. Ako príklad možno uviesť prieskum medzi nemeckými a rakúskymi spoločnosťami s pobočkami na Slovensku, ktorý v roku 2017 uskutočnila Nemecko-slovenská obchodná a priemyselná komora spolu s Centrom zahraničného obchodu Bratislava Rakúskej obchodnej komory. V ňom takmer všetky opýtané firmy (96,5 %) uviedli, že znalosť cudzieho jazyka zohráva významnú úlohu pri prijímaní zamestnancov a ich kariére v rámci spoločnosti a takmer každá druhá spoločnosť označila nemčinu za najdôležitejší cudzí jazyk, ktorého ovládanie očakáva od zamestnancov.

Skutočnosť, že význam slovenčiny pre Rakúšanov v prihraničnej oblasti je oveľa menej zdokumentovaný, môže na prvý pohľad vyvolávať dojem, že učenie sa slovenčiny ako susedného jazyka je pre po nemecky hovoriacich nepodstatné. To, že základná znalosť slovenského jazyka je výhodná najmä v maloobchode a gastronómii v rakúskom prihraničnom regióne, sa však prejavuje najmä narastajúcim počtom obchodov v nových nákupných centrách v Kittsee a Hainburgu, ktoré vzhľadom na blízkosť Bratislavy, navštevuje výrazne viac slovenských ako rakúskych zákazníkov (dokazuje to jednoduchý pohľad na ŠPZ áut na zákazníckych parkovacích miestach), ale aj v outletovom centre Parndorf, ktoré patrí k navštevovanejším zákazníkmi z okolia Bratislavy už roky.

Skúsenosti Rakúšanov pôsobiacich na Slovensku ukazujú, že aj malá znalosť slovenčiny sa už prijíma ako prejav uznania. Uvedomenie si toho môže znížiť strach z učenia sa slovenského jazyka, ktorý je často vnímaný ako „ťažký“, a motivovať ľudí, aby to aspoň skúsili. Pre mladých ľudí môže byť naopak väčšia ponuka voľnočasových aktivít v Bratislave v porovnaní s malými rakúskymi obcami v prihraničnom regióne motiváciou na získanie aspoň základných znalostí slovenského jazyka, ktoré umožňujú jednoduché jazykové interakcie, ako napríklad nákup vstupeniek.

Literatúra:

- Amt der NÖ Landesregierung, Abteilung Kindergärten & Schulen (Hrsg.). Sprachdidaktische Handlungsempfehlungen für Kindergärten und Schulen. Erschienen im Rahmen des durch das Kooperationsprogramm INTERREG V-A Slowakei-Österreich geförderten Projekts „Bildungsk Kooperationen in der Grenzregion SK-AT“ (BIG SK-AT1), St. Pölten 2020.
- Dolnorakúska krajinská vláda, zastúpená Úradom dolnorakúskej krajinskej vlády, Oddelenie pre materské školy (Hrsg.): Spoločný cezhraničný vzdelávací program jazykového vzdelávania pre materské a základné školy. Publikácia bola vydaná v rámci projektu Kooperácie v oblasti vzdelávania Slovensko - Rakúsko (BIG SK-AT). St. Pölten 2020.
- Gombos, G. (2015): Zitat in EinFach Deutsch. Unterrichtsmodell Mehrsprachigkeit (S. 59). Von Alexandra Wölke, herausgegeben von Johannes Diekhans. Braunschweig, Paderborn, Darmstadt: Westermann, Schöningh
- Hanzl-Weiss, Doris; Holzner, Mario; Römisch, Roman. BRATISLAVA und Wien: Twin Cities mit großem Entwicklungspotenzial. The Vienna Institute for International Economic Studies, Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche, 2018.
- Kögler, Agnes; Miko, Katharina; Sardadvar, Karin (Hrsg.). Arbeiten in einer Grenzregion. Arbeitsund Lebenswelten Erwerbstätiger in der CENTROPE-Region. WU Wien, 2014.
- Planungsgemeinschaft Ost. Quo Vadis Ostregion. Wien 2008.
- Schaefers, Claudia; baum2020 Projektteam. Wandlungsmotive slowakischer Einwohner*innen im österreichischen Umland von Bratislava. Projekt „Bratislava Územný Manažment / Bratislava Umland-Management“, INTERREG V-A Österreich –Slowakei. November 2019.
- https://www.integrationsfonds.at/fileadmin/content/AT/Fotos/Publikationen/Statistikbroschuere/OEIF_Statistisches_Jahrbuch_2021.pdf
- Stadt Wien. Wirtschaftsstandort 2020, Wien in Zahlen. Wien 2020.
- Statistik Austria. Statistisches Jahrbuch Migration und Integration 2021. Wien 2021.
- <https://www.ecb.europa.eu/euro/changeover/slovakia/html/index.de.html>
- Wolf, Willi; Sandrieser, Sabine; Vukan-Artner Karin; Domej, Theodor. Natürlich zweisprachig. bm:ukk, 2013.

NEVER VŠETKÉMU, ČO SI MYSLÍŠ,
ALE UČ SA KLÁŠŤ SI OTÁZKY.
POČÚVAJ SVOJ VNÚTORNÝ HLAS –
VYJADRI TO, ČO JE PRE TEBA DÔLEŽITÉ.
NAČÚVAJ TOMU, ČO ŤA OSLOVÍ, LEBO PRÁVE TO
NÁM MÔŽE NIEČO POVEDA. KEĎ INÝM
CHÝBAJÚ SLOVÁ, POMÔŽ IM ICH NÁJS.
KEĎ SA DVAJA NEVEDIA SPOLU DOROZUMIE,
POMÔŽ IM STAVAŤ MOSTY.

NATASCHA WOLTER

JAZYKY
BUDUJÚ MOSTY

2.

PRIDANÁ HODNOTA DVOJ- A VIACJAZYČNOSTI

2. Pridaná hodnota dvoj- a viacjazyčnosti

„Väčšina ľudí na svete žije v jednej spoločnosti a v mnohých rôznych jazykoch,“ hovorí lingvistka Anja Leist-Villis. A napriek tomu máme my a najmä stredoeurópska spoločnosť stále veľmi jednojazyčný pohľad na viacjazyčnosť a jednojazyčnosť berieme ako normu. Druhá kapitola príručky poskytuje prehľad o početných výhodách a osobitostiach, ktoré so sebou bilingválny a viacjazyčný jazykový rozvoj jednotlivcovi prináša. Ak sa v regióne, akým je pohraničný región medzi Rakúskom a Slovenskom, uznáva a podporuje viacjazyčnosť ľudí v ich každodennom živote, prináša to so sebou množstvo ďalších výhod pre spoločnosť, spolužitie a vzdelávacie inštitúcie. Aj o tom budeme hovoriť v tejto kapitole.

2.1. Výhody a špecifiká dvoj- a viacjazyčnosti pre dieťa

Osvojenie si ďalších jazykov a kognitívny rozvoj

Pokiaľ ide o početné výhody viacjazyčnosti pre dieťa, prvá vec, na ktorú sa zvyčajne poukazuje, je pridaná hodnota učenia sa ďalších jazykov. Nemčina a slovenčina sú jazyky dvoch rôznych jazykových rodín, germánskej a slovanskej. To znamená, že bilingválne dieťa spoznáva a učí sa používať veľké množstvo rôznych jazykových prostriedkov. Ale to nie je jediná výhoda. Deti, ktoré sú socializované vo viacerých jazykoch, to znamená, že vyrastajú prirodzene v týchto jazykoch, majú vyššie metalingvistické povedomie. Môžu si tak vedome i nevedome rozvíjať dobrý cit pre jazyky vo všeobecnosti a napríklad lepšie a rýchlejšie vnímať jazykové podobnosti a rozdiely medzi jazykmi. To uľahčuje učenie sa ďalších jazykov.

Intenzívnejšie využívanie jazykových centier a s nimi funkčne spojených oblastí v mozgu znamená, že u bilingvistov sa predlžuje mozgovo-fyziologický proces dozrievania. To zase vyžaduje, aby bol mozog dlhšie tvárny a flexibilný a znamená to, že bilingválne deti, dokonca aj v pokročilejšom veku, po puberte, sú stále veľmi dobre schopné učiť sa nové jazyky na veľmi vysokej úrovni. Na rozdiel od nich ľudia, ktorí vyrástli jednojazyčne, po puberte len ťažko dosiahnu v cudzom jazyku úroveň kompetencie vo svojom rodnom jazyku (Cichon, P., 2010).

Všeobecná komunikácia a pragmatika

Navyše, bilingválne deti lepšie vnímajú skutočnosť, že jazyky a komunikácia sú vždy zasadené do kontextu, čo má za následok rôzne komunikačné požiadavky. Toto výrazné pragmaticko-lingvistické know-how pomáha nielen pri osvojovaní si jazyka, ale aj pri zvládaní celkom všeobecných komunikačných situácií (Cichon, P., 2010). Viacjazyčné deti sú napríklad schopné rýchlejšie identifikovať a objasniť nedorozumenia v komunikácii. Štúdia zo Švajčiarska tiež ukazuje, že bilingválne deti efektívnejšie riešia zložité jazykové situácie (Wermelinger, S., 2017).

Viacjazyčné deti sú schopné rýchlejšie identifikovať a objasniť nedorozumenia v komunikácii

„Väčšina ľudí na svete žije v jednej spoločnosti a v mnohých rôznych jazykoch.“ Anja Leist-Villis

Kreatívne myslenie

Výskum na Novom Zélande opäť ukázal, že viacjazyční ľudia sú vo svojom myslení kreatívnejší, pretože oveľa častejšie prichádzajú s takzvanými „analogovými asociáciami“, ktoré možno chápať ako charakteristiku kreatívneho myslenia. Kategória „analogové asociácie“ znamená, že analógie sú už prítomné a zhrnuté v slovnej zásobe. Asociácie tohto druhu sú obzvlášť bežné medzi bilingválnymi ľuďmi. Vedúci štúdie, Alexander Onysko, hovorí: „Vychádzame z toho, že viacjazyční ľudia majú celkovo väčšiu jazykovú aktivitu v mozgu, a preto sa zvyšuje schopnosť flexibilne asociovať“ (Onysko, A., 2016).

Jazyková sebakoncepcia a emocionálny vývin

Ak sú u bilingválnych detí vnímané a podporované všetky ich jazykové kompetencie, rozvíjajú si dobrú jazykovú sebakoncepciu. Pretože vývinová psychológia ukazuje, že jazyk a jeho vývin je spojený so sebakompetenciou dieťaťa a že tieto navzájom profitujú. Stručne povedané, jazyková sebakompetencia znamená, že dieťa je schopné samostatne regulovať svoje emócie a motiváciu. Keďže malé deti získavajú jazyk v sociálnych a emocionálnych kontextoch a činnostiach, táto interakcia zručností je kľúčová pre dobrý jazykový a emocionálny vývoj dieťaťa (Künne, T., 2013)

Matematické porozumenie

Ďalšou kognitívnou výhodou viacjazyčného rozvoja je to, že zvyšuje matematické zručnosti. Školský pilotný projekt v Bavorsku, ktorý vedecky podporuje Katolícka univerzita v Eichstätt-Ingolstadte, ukazuje, že bilingválne vyučovanie má pozitívny vplyv nielen na jazykovú kompetenciu. Z dlhodobého hľadiska dosahujú bilingválne deti rovnaké alebo lepšie výsledky ako ich jednojazyční rovesníci v predmetoch, ako je matematika. Aj v tomto prípade možno nájsť vysvetlenie v úvode charakterizovaných výzvach v kognitívnom výkone, ktoré vyplývajú zo socializácie s dvoma alebo viacerými jazykmi a vedú k lepšiemu zosieťovaniu (<https://www.ku.de/news/bilingualer-grundschulunterricht-steigert-leistungen-auch-in-deutsch-und-mathematik-1>).

Sociálna interakcia

Aby si deti osvojili funkčnú a diskurzívnu úroveň jazyka, potrebujú predovšetkým rôznorodé sociálne interakcie. Dospelí, mladšie a staršie deti tu zohrávajú ústrednú úlohu, pretože dôležité komunikačné a jazykové stratégie sa rozpoznávajú, osvojujú a skúšajú v každej novej situácii. Dieťa sa tak učí formovať svoju úlohu v rozhovore, ale aj narábať s mnohými jazykovými obsahmi. Sociálna interakcia vedie k rôznorodým zážitkom, pri ktorých dieťa jazyk zažíva, uchopuje ho a rozumie mu. Vďaka tomu, že dieťa používa niekoľko jazykov v rôznych interakciách, spoznáva veľké množstvo rôznych prostredí. To dáva dieťaťu viac príležitostí učiť sa a premýšľať. Získavanie týchto zručností nie je závislé od jednotlivého jazyka, ale sa prenáša z jedného jazyka do druhého. (Boeckmann et al., 2011, Spoločný cezhraničný vzdelávací program pre jazykové vzdelávanie v materských a základných školách, 2020)

Interkultúrne vzorce myslenia

Pre prihraničný región medzi Rakúskom a Slovenskom znamená znalosť oboch jazykov, nemčiny a slovenčiny, nielen neobmedzený prístup do spoločnosti, kultúry a neskôr na trh práce, ale znamená aj schopnosť vnímať iných ľudí komplexnejšie a vedieť lepšie pochopiť ich správanie a rozhodnutia. Predovšetkým skoré vzdelávanie v jazyku susedného štátu môže významne prispieť ku kultúrnej a jazykovej rozmanitosti v Európe a k sociálnej súdržnosti. Deti prichádzajú do kontaktu s rôznorodými socio-kultúrnymi vzormi a spôsobmi myslenia a učia sa ich akceptovať a rozumieť im (skoré učenie sa (cudzie) jazykov ako kľúč od sveta). Samozrejme, že podobný efekt má, keď deti od malička vyrastajú s dvoma alebo viacerými jazykmi. Najmä keď si vo vzdelávacích inštitúciách cenia ich rôzne materinské a rodinné jazyky, deti ich vnímajú ako pridanú hodnotu a môžu si ďalej rozširovať svoje interkultúrne kompetencie (Montanari, E.; Panagiotopoulou, J., 2019).

„Pedagogickí zamestnanci s migračným pozadím môžu vyvolať osobitnú dôveru a empatiu u viacjazyčných detí a rodičov vďaka ich interkultúrnym a jazykovým znalostiam“
(Lüdtke UM, Stitzinger, U., 2014)

Žiadne jazykové deficity v dôsledku bilingvizmu

Nesprávne sa hovorí, že viacjazyční ľudia majú obmedzenú slovnú zásobu a menej diferencované jazykové zdroje v príslušných jazykoch ako deti s iba jedným materinským jazykom. Výskum Oxfordskej univerzity však ukázal, že to platí len v prvých rokoch života. Ku koncu 1. stupňa základnej školy sa gramatika a slovná zásoba vyrovnávajú vo vzdelávacom jazyku. Časť žiakov, ktorí sa zúčastnili na výskume a pre ktorých bol vyučovací jazyk angličtina druhým jazykom, dokonca predbehli svojich jednojazyčných spolužiakov (<https://www.dailymail.co.uk/news/article-6276017/Bilingual-pupils-English-second-language-outperform-native-Britons-study-finds.html>).

Iná štúdia zo Škótska ukazuje, že deti, ktoré vyrastajú dvojjazyčne, teda majú dva materinské jazyky, majú spočiatku čo doháňať v jazykových zručnostiach, najmä v oblasti slovnej zásoby. Deficity v slovnej zásobe sa však vyrovnávajú do šiesteho roku veku a potom na tom deti jazykovo nie sú o nič horšie ako ich rovesníci (<https://theconversation.com/bilingual-children-lag-behind-in-language-learning-early-on-but-catch-up-by-age-five-46781>).

Prehľad kognitívnych a emocionálnych výhod viacjazyčného vývoja u detí:

1. Majú výhodu pri osvojovaní každého ďalšieho jazyka.
2. Dosiahnu výraznejšie metajazykové povedomie. Tým sa rozširuje schopnosť rozpoznávať a rozširovať jazykové podobnosti a rozdiely.
3. Majú lepšie pragmaticko-lingvistické kompetencie.
4. Sú efektívnejšie v bežnej komunikácii.
5. Myslia kreatívnejšie.
6. Rozvíjajú si dobrú jazykovú sebakoncepciu.
7. Ich matematické schopnosti sa posilňujú.
8. Ich kognitívny rozvoj je lepší.
9. Majú viac príležitostí zúčastňovať sa sociálnych interakcií, učiť sa z nich a reflektovať ich.
10. Sú otvorené voči svetu a disponujú interkultúrnymi vzorcami myslenia.

Uvedené body sú výberom z mnohých výhod, ktoré bilingválny rozvoj deťom prináša. Nie sú charakteristické iba pre deti, ktoré vyrastajú vo vzdelávacom kontexte, ale sú potenciálom akéhokoľvek detského bilingvizmu. To, ako sa tieto výhody rozvinú, ako sa budú využívať a ako budú podporované, však veľmi závisí od všeobecných podmienok, v ktorých dieťa vyrastá.

Vzhľadom k dôležitým jazykovým väzbám dieťaťa ku kontaktným osobám, sú práve rodičia tí, ktorí sa musia postarať o kontinuitu, dôslednosť a dostatok jazykových impulzov pri osvojovaní si jazykov. Pedagógovia vo vzdelávacích inštitúciách musia tiež vnímať a podporovať bilingválne deti také aké sú a zdržať sa ich zaškatuľkovania do formy jednojazyčného dieťaťa.

„Pedagogickí zamestnanci s migračným pozadím môžu vyvolať osobitnú dôveru a empatiu u viacjazyčných detí a rodičov vďaka ich interkultúrnym a jazykovým znalostiam“

2.2. Pridaná hodnota dvoj- a viacjazyčnosti pre vzdelávacie inštitúcie

V sektore elementárneho vzdelávania, ale aj na školách je teraz v Rakúsku veľa odborníkov, ktorí sú sami bilingválni alebo ktorí majú iný materinský jazyk ako nemčinu. Najmä v prihraničnom regióne, na ktorý sa tu zameriavame, to môže byť veľkou pridanou hodnotou pre vzdelávacie inštitúcie a pre deti, o ktoré sa tam starajú.

Na jednej strane môžu viacjazyční pedagógovia porozumieť skutočným skúsenostiam detí s vyrastaním v dvoch alebo viacerých jazykoch, pretože tieto alebo podobné skúsenosti sami majú. Na druhej strane môžu aktívne prispieť svojimi jazykovými znalosťami a sprevádzať tak deti v ich jazykovom rozvoji. Ak sa však rozpozná a využije jazyková rôznorodosť pedagogického tímu, môže to mať aj množstvo iných výhod.

Aby sa vo vzdelávacej inštitúcii uskutočnila udržateľná podpora jazyka a implementácia bilingvizmu, je nevyhnutné oceniť a využívať jazykové zdroje tímu (Kolb, N., Fischer, U., 2019).

Vďaka znalostiam svojho materinského jazyka môžu pedagógovia robiť sprostredkovateľa medzi rodičmi, deťmi a vzdelávacou inštitúciou.

„Pedagogickí zamestnanci s migračným pozadím môžu vyvolať osobitnú dôveru a empatiu u viacjazyčných detí a rodičov vďaka ich interkultúrnym a jazykovým znalostiam“
(Lüdtke UM, Stitzinger, U., 2014).

Tento spôsob integrácie jazykových znalostí pedagogického tímu dnes využívajú mnohé inštitúcie. Možností je ale ešte oveľa viac.

Používanie dvojjažčnosti, napríklad v materskej škole, umožňuje a podporuje dobré formovanie identity. „Takýmto spôsobom sa v konečnom dôsledku posilňuje jazyková kompetencia a jazykové sebavedomie detí, ktoré ešte nevedia používať nemčinu na ich veku primeranej úrovni“ (Lüdtke UM, Stitzinger, U., 2014).

Okrem toho môžu viacjazyční pedagógovia získať veľmi cenný obraz o celom jazykovom repertoári dieťaťa počas pozorovania a hodnotenia jazykovej úrovne.

Využitím rôznorodých jazykových kompetencií tímu sú zamestnanci ocenení nielen za svoj jazykový životopis, ale môžu vzniknúť aj mnohé nové možnosti spolupráce, napríklad pri tvorbe pedagogickej koncepcie. Pri spoločnom „nadjazykovom“ plánovaní môžu vznikať nové jazykovo-didaktické a meto-
dické inputy, ktoré umožnia kooperatívnu prácu a spoločné učenie (Kolb, N., Fischer, U., 2019).

Pre prihraničné regióny spočíva osobitý potenciál v cezhraničnej práci. Ukazujú to skúsenosti oddelenia materských škôl spolkovej krajiny Dolné Rakúsko a saského krajinského úradu pre skoré vzdelávanie v jazyku susednej krajiny.

Wir zusammen!

My razem!

S výhľadom do budúcnosti a vôľou do nej investovať, by sme mali spoločne budovať vzdelávací systém 21. storočia a snažiť sa ho skutočne žiť.

„Nemecko-poľská spolupráca a spoločný rast sú v prihraničnom regióne obzvlášť dôležité, pretože sa tu stretávajú dva jazyky a dve kultúry na každom kroku. Aby sme naplno využili život v pohraničí, musíme sa lepšie spoznať a prekonať jazykovú bariéru. A najlepšie už od útleho veku.

Nemecko-poľské partnerstvo materských škôl ponúka skvelú príležitosť na vzrušujúce stretnutia so susedmi. Z takýchto iniciatív majú úžitok nielen deti, ale aj zamestnanci, keďže dochádza k výmene praktických skúseností“ (www.nachbarsprachen-sachsen.eu).

Podľa štúdie Christiny Pernsteiner-Koller z regiónu Burgenland/Slovensko sú učitelia nadšení z možnosti pracovať v tímovom vyučovaní s dvoma jazykmi nemčinou a slovenčinou. Deťom sa tak uľahčí prechod a práca na vyučovaní sa zefektívni (Pernsteiner-Koller, Ch.). Ďalšie, podrobnejšie informácie možno nájsť aj na platforme projektov BIG: <https://sk-at.big-projects.eu>

Prehľad výhod dvoj- a viacjazyčného pedagóga vo vzdelávacích inštitúciách

- dobre sa vcítiť do každodenných jazykových skúseností dieťaťa,
- prebrať úlohu sprostredkovateľa medzi rodičmi, deťmi a vzdelávacou inštitúciou,
- prispieť k lepšiemu celkovému rozvoju dieťaťa bilingválnou pedagogickou prácou,
- pri pozorovaní reči vytvoriť celkový obraz.

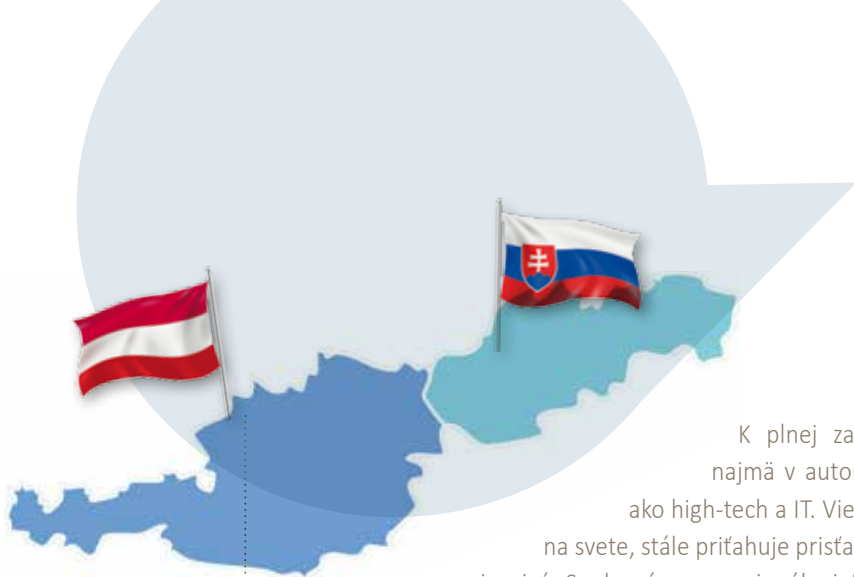
Takto vznikajú nové možnosti kooperatívnej práce a môže narastať cezhraničná spolupráca.

2.3. Pridaná hodnota dvoj- a viacjazyčnosti pre spoločnosť v prihraničnom regióne

Podľa štúdie Viedenského inštitútu pre medzinárodné ekonomické porovnania „BRATISLAVA a Viedeň: Twin Cities mit großem Entwicklungspotenzial“ z roku 2018, poskytujú Twin Cities Viedeň a Bratislava a prihraničný región v Dolnom Rakúsku a Burgenlande obyvateľom veľa príležitostí. Mimochodom, obe mestá sú od seba vzdialené len 60 kilometrov. Nikde inde v Európe neležia dve hlavné mestá tak blízko vedľa seba.

„Ekonomika Viedne a Bratislavy sa v posledných desaťročiach vyvíjala veľmi odlišne. Počet obyvateľov Viedne sa zvýšil približne o 20 %, zatiaľ čo počet obyvateľov Bratislavy stagnoval. Ak si však ako meradlo vezmete HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily, priemerný príjem v Bratislave už predbehol ten vo Viedni a patrí medzi 10 popredných regiónov v Európe.

K plnej zamestnanosti v Bratislave prispeli investície najmä v automobilovom sektore, ale aj expanzia sektorov ako high-tech a IT. Viedeň, jedno z najpriateľnejších miest pre život na svete, stále priťahuje prisťahovalcov. Situácia na trhu práce je však menej priaznivá. Spolupráca na regionálnej úrovni už nejaký čas existuje. Táto by sa však mohla a mala zlepšiť, aby sme spoločne zvládli budúce výzvy.

Predchádzajúca emigrácia zo Slovenska, najmä mladých ľudí, povedie v najbližších desaťročiach k silnému starnutiu populácie. Očakáva sa, že tie v Rakúsku budú stagnovať. Skutočný spoločný trh práce oboch miest a prihraničného regiónu by preto mohol byť prospešný pre oboch. V Bratislave chýba odborný personál, Viedeň zápasí s nezamestnanosťou mladých ľudí a situácia by sa mohla zlepšiť spoločnými ekonomicko-politickými rozhodnutiami“ (Hanzl-Weiss et al., 2018).

Dalo by sa uviesť množstvo ďalších príkladov. Je zrejmé, že cezhraničná spolupráca je účelná a stále existuje veľa možností na jej rozšírenie. Regióny sa rozrastajú a výmena medzi susednými krajinami Rakúskom a Slovenskom je čoraz užšia. Komunikácia v susedných jazykoch a v menej rozšírených jazykoch naberať na dôležitosti. Dvojazyčnosť je bohatstvom hospodárstva a klenotom budúcnosti. Pretože každý jazyk obsahuje poznatky o svete.

Rozvoj jazykových kompetencií v oboch mestách, najmä znalostí slovenčiny u mladých Viedenchánov, by bol žiadúci, aby sa zlepšili ich šance na regionálnom trhu práce.

Šance prihraničného regiónu sú nielen v rozvoji bilingvizmu, ale aj v spolunažívaní na rovnocennom základe!

Dvojazyčnosť je bohatstvom hospodárstva a klenotom budúcnosti

„Pojem migrant sa nehodí na Slovákov žijúcich v Rakúsku. Len sa presťahovali o pár kilometrov ďalej od miesta, z ktorého pochádzajú,“ tvrdí projektová manažérka Mestského samosprávneho kraja BAUM – Magistrátu Bratislavy, Mag. Andrea Kasanická Kostolná. Náš spoločný životný priestor je plurilingválny a plurikultúrny.

S výhľadom do budúcnosti a vôľou do nej investovať, by sme mali spoločne budovať vzdelávací systém 21. storočia a snažiť sa ho skutočne žiť. Pretože svet zajtra patrí viacjazyčným a mobilným ľuďom! Preto sú potrebné jazykové a vzdelávacie priestory, aby deti mohli zažiť a naučiť sa susedné a regionálne jazyky realistickým a autentickým spôsobom. Tí, ktorí sa politicky angažujú za viacjazyčnosť, vytvárajú svojimi rozhodnutiami v oblasti jazykovej politiky priestor pre rozvoj a zviditeľnenie sa viacjazyčných ľudí.

Prehľad výhod bilingvizmu a viacjazyčnosti pre prihraničný región

- Lepší prístup na trh práce,
- využitie ekonomického potenciálu regiónu,
- zvýšenie kvality života,
- lepšia sociálna súdržnosť,
- základ pre zaistenie mieru.

Literatúra:

- Amt der NÖ Landesregierung, Abteilung Kindergärten & Schulen (ed.). Sprachdidaktische Handlungsempfehlungen für Kindergärten und Schulen. Erschienen im Rahmen des durch das Kooperationsprogramm INTERREG V-A Slowakei-Österreich geförderten Projekts „Bildungsk Kooperationen in der Grenzregion SK-AT“ (BIG SK-AT1), St. Pölten 2020.
- Dolnorakúska krajinská vláda, zastúpená Úradom dolnorakúskej krajinskej vlády, Oddelenie pre materské školy (Hrsg.): Spoločný cezhraničný vzdelávací program jazykového vzdelávania pre materské a základné školy. Publikácia bola vydaná v rámci projektu Kooperácie v oblasti vzdelávania Slovensko - Rakúsko (BIG SK-AT). St. Pölten 2020.
- Boeckmann, Klaus-Börge; Lins, Sabine; Orlovsky, Sarah; Wondraczek, Ines. Mehrsprachigkeit in den Kindergärten. Methodisches Handbuch für die Sprachenvermittlung. Erstellt im Rahmen der Projekte „Educational Cooperation in the Border Region“ (EDUCORB), „Interkulturelle Bildung für Kinder und Erwachsene“ (IB-KE SK-AT), „Interkulturelle Bildung für Kinder und Erwachsene“ (IB-KE CZ-AT) 2011.
- Cichon, Peter; Czernilofsky, Barbara; Doppelbauer Max a Robert Tanzmeister (eds.). Sprachen Sprechen Schreiben. Blicke auf Mehrsprachigkeit. Wien, Praesens 2010, s. 15–25.
- Daily Mail: Bilingual pupils with English as a second language outperform native Britons throughout their school years, study finds. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-6276017/Bilingual-pupils-English-second-language-outperform-native-Britons-study-finds.html>
- Hanzl-Weiss, Doris; Holzner, Mario a Roman Römisch. BRATISLAVA und Wien: Twin Cities mit großem Entwicklungspotenzial. The Vienna Institute for International Economic Studies, Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche, 2018.
- Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt: Bilingualer Grundschulunterricht steigert Leistungen auch in Deutsch und Mathematik: <https://www.ku.de/news/bilingualer-grundschulunterricht-steigert-leistungenauch-in-deutsch-und-mathematik-1>
- Kolb, Nadine; Fischer, Uta. QITA, Qualität in zwei- und mehrsprachigen Kindertageseinrichtungen. Kriterienhandbuch für den Bereich Sprache und Mehrsprachigkeit. University Press Hildesheim 2019.
- Künne, Thomas, Kruse-Heine Michaela. Sprache – Beziehung – Selbstkompetenz. nifbe-Themenheft Nr. 18, 2013.
- Lüdtke, Ulrike M., Stitzinger, Ulrich. Mehrsprachigkeit als Potenzial in KiTa-Teams. nifbe-Beiträge zur Professionalisierung Nr. 2, 2014.
- Montanari, Elke. Mit zwei Sprachen groß werden. Mehrsprachige Erziehung in Familie, Kindergarten und Schule. München 2013.
- Montanari, Elke; Panagiotopoulou, Julie. Mehrsprachigkeit und Bildung in Kitas und Schulen. Tübingen 2019.
- Onysko, Alexander. Enhanced creativity in bilinguals? Evidence from meaning interpretations of novel compounds, In: International Journal of Bilingualism, 2016, zväzok 20(3) 3.
- Pernsteiner-Koller, Christina. Transitionsprozesse zwischen Kindergärten und Volksschulen unter besonderer Berücksichtigung der mehrsprachlichen Bildung, Einblicke in die burgenländische Grenzregion. PH Burgenland. O. J.
- Scharff Rethfeldt, Wiebke. Sprachförderung für ein- und mehrsprachige Kinder. Ein entwicklungsorientiertes Konzept. München 2016.
- The Conversation. Bilingual children lag behind in language learning early on, but catch up by age five. <https://theconversation.com/bilingual-children-lag-behind-in-language-learning-early-on-but-catch-up-by-age-five-46781>
- Thomaske, Nathalie. Sprachlos gemacht in Kita und Familie. Ein deutsch-französischer Vergleich von Sprachpolitiken und -praktiken. Wiesbaden 2015.
- Tracy, Rosemary. Wie Kinder Sprachen lernen. Tübingen: Franke 2008.
- Wermelinger, Stephanie; Gampe, Anja; Daum, Moritz M. Bilingual toddlers have advanced abilities to repair communication failure, In: Journal of Experimental Child Psychology, Volume 155, March 2017, Seiten 84–94.

3.

BILINGVIZMUS V MATERIALSKEJ A ZÁKLADNEJ ŠKOLE - METÓDY A PRÍSTUPY

3. Bilingvizmus v materskej a základnej škole - metódy a prístupy

3.1 Na ceste k bilingválnej inštitúcii...

V tejto kapitole chceme ukázať modely a metodické prístupy, ktoré je možné využiť pri bilingválnom vzdelávaní v materských a základných školách. Zameriavame sa na deti vo veku od troch do šiestich rokov v predprimárnom vzdelávaní a deti od šiestich do približne desiatich rokov na základnej škole. Vopred upozorňujeme, že nebudeme predstavovať žiadne modely klasických bilingválnych škôl, keďže takéto vzdelávacie inštitúcie si vyžadujú rozsiahle plánovanie a solídne zdroje. Naším cieľom je skôr to, aby jednotlivé obce, prípadne aj jednotlivé materské a základné školy mohli aplikovať takéto bilingválne modely pri možnostiach, s ktorými disponujú. Jazykové zameranie príručky je na jazykový pár nemčina a slovenčina. Modely a metódy, ktoré uvádzame ako príklady, sú všestranné a fungujú aj s inými jazykovými kombináciami alebo sa uplatňujú v iných regiónoch. Všetky sa však javia ako vhodné pre prihraničný región Rakúsko/Slovensko a jazykovú kombináciu, ktorú sme vybrali.

Ďalej sa chceme zaoberať heterogenitou jazykových zručností detí a nutne rozlišovať medzi rozvojom a podporou materinského jazyka (jazykov) a druhého jazyka. Ak je napr. slovenčina materinským jazykom a nemčina druhým, ide o postupný bilingvizmus. Potom je potrebné okrem podpory nemčiny prijať aj opatrenia, aby sa mohlo pokračovať aj v osvojovaní slovenčiny ako materinského jazyka.

Pokiaľ ide o skoré učenie sa jazykov, vyžaduje sa iný prístup. Pre vyučovanie slovenského alebo nemeckého jazyka ako cudzieho jazyka je potrebné zvoliť metódy a didaktické prístupy, v ktorých príslušný susedný jazyk v prihraničnom regióne môžeme zasadiť do autentického rámca a môžu byť využité zdroje, ktoré ponúkajú pedagógovia i samotný región.

Autori príručky si uvedomujú, že v každodennom vzdelávaní sa okrem nemčiny a slovenčiny používa aj mnoho ďalších jazykov. Týmito kontaktnými jazykmi môžu byť regionálne jazyky, ako napríklad v Burgenlande burgenlandská chorvátčina, alebo jazyky súvisiace s migráciou ako turečtina, srbčina, rumunčina atď. Z tohto dôvodu sa budeme zaoberať aj viacjazyčnosťou vo všeobecnosti a ozrejníme viacjazyčné didaktické oblasti použitia.

3.2 Bilingvizmus a skoré učenie sa cudzích jazykov v materskej škole

► **3.2.1. Skoré učenie sa cudzích jazykov a podpora materinského jazyka – model z Dolného Rakúska**
Už 12 rokov sa v krajských materských školách v Dolnom Rakúsku tematicky zameriavajú na tzv. „Jazykovú ofenzívu“. Dôraz je kladený na učenie sa susedných jazykov, a to češtiny, slovenčiny a maďarčiny. Takzvaní rodení hovoriaci navštevujú materské školy raz týždenne a v každej skupine vedú jednu učebnú jednotku v príslušnom jazyku.

Vzhľadom na jazykovo a kultúrne veľmi heterogénne skupiny sa odborníci stretávajú s rôznymi výzvami. Napríklad v obci Berg, kde sa slovenčina vyučuje, je tento jazyk pre niektoré deti materinským jazykom. V tomto prípade je dôležité rozvíjať a vážiť si ju popri nemčine

Na začiatku je v popredí porozumenie. Postupne sa deti zapájajú aj do aktívneho používania jazyka a čoraz viac sa môžu zapájať do hier a aktivít v slovenčine.

ako druhom jazyku a nechať ju stať sa súčasťou každodenného života materskej školy. Takéto pedagogické prístupy stavajú na poznaní, že deti využívajú všetky svoje jazykové zdroje, aby sa mohli jazykovo rozvíjať. Týmto spôsobom z toho profituje celý jazykový vývoj a všetky jazyky dieťaťa (Tracy, R., 2011)

Pre deti s nemčinou ako prvým jazykom je input v slovenčine od pedagóga, so slovenčinou ako materinským jazykom, podnetom v cudzom jazyku, ktorý sa učí v kontexte materskej školy. Susedný jazyk, slovenčina, sa takto v skorom veku vyučuje metódou imerzie. Zjednodušene povedané, imerzia znamená, že pedagóg hovorí nepretržite po slovensky. Široká škála názorných materiálov, gestikulácia, mimika a využitie rôznych médií umožňuje deťom porozumieť jazykovým vstupom na základe situácie a prostredníctvom toho, čo pozorujú a prežívajú.

Na začiatku je v popredí porozumenie. Postupne sa deti zapájajú aj do aktívneho používania jazyka a čoraz viac sa môžu zapájať do hier a aktivít v slovenčine.

Metódou imerzie sa v Burgenlande v materských školách vyučujú aj jazyky národnostných menšín. Podľa riaditeľstva pre vzdelávanie v Burgenlande je „imerzia, tzv. ponorenie sa do jazyka pre deti vhodnejšie ako ktorákoľvek iná metóda, pretože je zábavná hneď od začiatku, motivuje a zvyčajne nevyžaduje žiadny tlak na výkon.“

Využívajú sa metódy ako:

- audiolingválna metóda
- komunikačná metóda
- metóda TPR (celková fyzická odozva)
- naratívna metóda

Podrobnejší opis metód možno nájsť v dokumente „Frühes (Fremd)Sprachenlernen als Schlüssel zur Welt“ des Landes Niederösterreich (Amt der NÖ Landesregierung 2016).

Aplikácia týchto metód a imerzie umožňuje naučiť sa cudzí jazyk na vysokej úrovni a vo vysokej kvalite. Tento prístup je podobný osvojeniu si materinského jazyka, je prirodzený, intuitívny a do značnej miery neriadený. Týmto spôsobom je zaručené veľmi dobré osvojenie si fonetickej stránky a gramatiky.

Vyššie uvedený dokument zdôrazňuje: „Jazyková rozmanitosť Európy je jednou z najcennejších zložiek európskeho kultúrneho dedičstva.“ Európska únia chce podporiť členské štáty v motivovaní svojich občanov, aby sa okrem svojho materinského jazyka učili aspoň dva ďalšie jazyky. Uvádzajú sa tieto zásady na podporu viacjazyčnosti v Dolnom Rakúsku:

- Umožniť výučbu cudzích jazykov všetkým (vrátane detí v materských školách).
- Jazykové vzdelávanie by sa malo považovať za celoživotný proces.
- Učenie sa cudzích jazykov na podporu spoločného rastu demokratickej Európy (jazyky susednej krajiny, kontaktné jazyky, cudzie jazyky).

Rovnakými metódami a modelmi sa v prihraničnom regióne Burgenland vyučuje aj jazyk susednej krajiny, slovenčina. Z prieskumu k tejto ponuke vyplýva, že rodičia dávajú pozitívne ohlasy na slovenčinu ako aj angličtinu.

Z rôznych štúdií vyplýva, že učiaci sa, ktorí sa zúčastňujú intenzívnejších jazykových programov, ako je napríklad imerzia, majú pozitívnejšie postoje k cieľovému jazyku. Aj u rodičov je napr. viditeľná intenzívnejšia orientácia na vzdelanie. Pretože pri bilingválnych ponukách je jazykový vstup pedagóga obzvlášť dôležitý. Ak je tento dobre zrozumiteľný, zasadený do mnohých opakovaní a súvisí s prirodzenými, autentickými témami a vychádza z predchádzajúcich skúseností ako aj vecných vedomostí detí. Učiaci sa tak môžu v jazyku cítiť pohodlne, nadchnúť sa a aktívne spolupracovať. Keď deti dostávajú spätnú väzbu o svojom jazyku a myšlienkach a povzbudzujú ich, aby jazyk sami používali, je toto všetko optimálnym predpokladom pre pozitívnu stimuláciu pre učenie sa (Kersten, K.: Einflussfaktoren im bilingualen Fremdsprachenerwerb, in: Rohde, A., Steinlen, A. 2019).

► 3.2.2. Osvojovanie si jazyka susednej krajiny v ranom detstve v sasko-poľsko-českom pohraničí

Príklad dobrej praxe Saského krajinského úradu pre skorú výučbu v jazyku susednej krajiny (LaNa) veľmi dobre ilustruje, ako môžu jednotlivé materské školy na základe vlastnej iniciatívy viacjazyčnosť realizovať a ďalej v nej pokračovať.

NiKiS – Jazyky susedných krajín v materských školách (Kita) v Sasku“ umožňuje povzbudiť vedenie a prevádzkovateľov materských škôl pri realizácii ponúk, aby sa jazyky susedných krajín mohli začať učiť od začiatku. Sú na to tri nástroje: príručka, zbierka s ďalšími informáciami a materiálmi, ktorú nájdete na www.nachbarsprachen-sachsen.eu/nikis a individuálne odborné vedenie zo strany LaNa.

Cieľ vzdelávania je v príručke formulovaný takto: „Je dôležité zakomponovať reálny svet detí v prihraničnom regióne do každodenného života materskej školy a využiť miestne možnosti na zoznámenie sa s kultúrou a jazykom susednej krajiny a využiť ich v pedagogickej práci.“

„Jazyková rôznorodosť Európy patrí medzi najcennejšie poklady európskeho kultúrneho dedičstva.“

Nasledujúce modely a metódy sú vhodné na implementáciu skorého osvojovania si susedného jazyka do každodenného života materskej školy:

- cezhraničné stretnutia s deťmi z partnerskej inštitúcie v susednej krajine,
- ponuky a projektové práce na objavovanie susednej krajiny,
- spoločné aktivity s deťmi zo susednej krajiny, ktoré navštevujú materskú školu s aktívnym zapojením ich jazykových znalostí,
- podpora personálu s poľským resp. českým materinským jazykom.

Možnými ďalšími prístupmi je aj zviditeľnenie príslušnej susednej krajiny a jej jazyka v materskej škole alebo v skupine a následná práca s učebnými materiálmi vhodnými pre deti. Podobne ako v modeli z Dolného Rakúska sa v mnohých materských školách prihraničného regiónu úspešne implementuje imerzia. Ponuka jazykov pod vedením pedagógov – rodených hovoriacich, prebieha raz týždenne a okrem nej sa realizujú menšie aj väčšie projekty. Do iniciatívy je aktuálne zapojených 65 materských škôl, ktoré realizujú rôzne aktivity a ponuky.

Na stránke www.nachbarsprachen-sachsen.eu nájdete množstvo ďalších užitočných informácií o materiáloch a podujatiach. Napríklad v rubrike „KITA mesiaca“ sa pravidelne zverejňuje, aké aktivity, aktuálne podujatia a iniciatívy prebiehajú v konkrétnej materskej škole na podporu osvojovania si jazykov susedných krajín. Zaujímavosťou tak môžu byť nápady a inšpirácie.

► 3.2.3. Regionálny bilingvizmus v Korutánsku – model s nemčinou a slovinčinou

Jazyková pedagogická rámcová koncepcia z Korutánska „Sprachpädagogische Rahmenkonzept zur Förderung einer zwei- und mehrsprachigen Erziehung in Kärntner Kinderbildungs- und -betreuungseinrichtungen“ (Gombos, G. 2021) uvádza niektoré jazykové pedagogické princípy. Pričom je objasnená štruktúra dňa a používania jazykov a predstavené s ňou súvisiace procesy a modely.

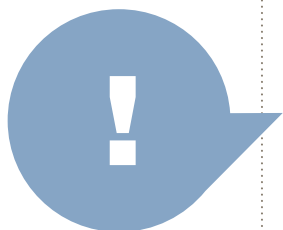
Možné jazykové rozdelenie sa riadi zásadou: „jedna osoba – jeden jazyk“. Model je podobný bilingválnej rodinnej výchove. Jeden pedagóg hovorí s deťmi po slovensky, ďalší po nemecky.

Ďalšou možnosťou je rozdeliť jazykový vstup podľa dní, napríklad nemčina v pondelok, slovinčina v utorok atď. Takýto model ale stavia na tom, že všetci pedagogickí zamestnanci sú bilingválni.

Môžete tiež rozdeliť jazyky do týždňov: jeden týždeň nemčina, jeden týždeň slovinčina. Takýto model ale stavia na tom, že všetci pedagogickí zamestnanci sú bilingválni.

Podľa rámcovej koncepcie platí, že čím dlhšie deti zostanú v jazyku, tým väčší je jazykový pokrok. To by hovorilo v prospech modelov „jedna osoba – jeden jazyk“ v týždenných cykloch. Rovnako prax ukazuje, že tieto modely fungujú dobre. Najmä u veľmi malých detí, ktoré napríklad navštevujú detské jasle, teda u detí do troch rokov, sa osvedčil „vzťahový“ model, pri ktorom sa jeden jazyk spája s jedným konkrétnym človekom. Pri starších deťoch v materskej škole, kde je dôležitejší samotný jazyk, sa používa model týždenného striedania jazyka.

Bei älteren Kindern im Kindergarten, wo die Sprache selbst mehr im Vordergrund steht, wird eher das Wochen-Modell angewendet.

„Aby sme tento kultúrny a ekonomický potenciál vedeli využiť, mali by sme vnímať viacjazyčnosť ako príležitosť.“

Anja Wildemann

► 3.2.4. Vnímanie a podpora viacjazyčných detí

Vnímanie a pozitívne hodnotenie materinských jazykov u detí so skúsenosťami s migráciou vo vzdelávacom kontexte vedie k zvýšeniu úspešnosti učenia a k lepšej spolupráci s rodičmi. Štúdie lingvistky Kathariny Brizic napríklad poukazujú na to, že práve tie deti si nemčinu ako druhý jazyk osvojili obzvlášť dobre, v ktorých rodinách sa žilo v rodinnom jazyku a deťom sa poskytovali bohaté jazykové podnety. Toto má tiež pozitívny vplyv na rozvoj identity a osobnosti dieťaťa. Napriek týmto zisteniam je viacjazyčnosť súvisiaca s migráciou často hodnotená podľa sociálno-ekonomických kritérií a, žiaľ, aj znevažovaná. Štúdia Univerzity Koblenz-Landau ukazuje, že dvojajazyčné deti sú v niektorých oblastiach lepšie ako jednoajazyčné deti. Napríklad všetky deti boli schopné identifikovať a vysvetliť jazykové javy, ale väčšinou len dvojajazyčné deti robili jazykovú analýzu.

„Deti by sa mali jazykom a jeho funkčnosťou zaoberať čo najskôr, aby si rozvíjali istý cit pre jazyk a jazykové povedomie,“ zdôrazňuje vedúca štúdie Anja Wildemann. Pretože jazykové povedomie je dôležitým motorom pre učenie sa čítania a písania. Keďže deti na základnej škole sú veľmi zvedavé na diskutovanie o jazyku, má zmysel trénovať jazykové zručnosti a jazykové povedomie už na 1. stupni základnej školy.

Deti by sa mali jazykom a jeho funkčnosťou zaoberať čo najskôr, aby si rozvíjali istý cit pre jazyk a jazykové povedomie,“ zdôrazňuje vedúca štúdie Anja Wildemann.

V predmete nemecký jazyk je plánovaná oblasť kompetencií „Skúmanie jazyka a jeho používania“. „V praxi sa to, žiaľ, často redukuje na vyučovanie gramatiky“, hovorí vedkyňa. Podľa Spolkového štatistického úradu sa dnes každé tretie dieťa narodí v rodine s migračným pozadím.

Jazyková heterogenita je preto stáva súčasťou každodenného života na základných školách. „Aby sme tento kultúrny a ekonomický potenciál tohto vývoja využiť, mali by sme vnímať viacjazyčnosť ako príležitosť,“ hovorí Wildemann.

Štúdia navyše jasne ukazuje, že výučba jazyka pôvodu na základnej škole by sa mala posilniť (citované z <https://idw-online.de/de/news663275>, 10. 11. 2022).

Aj pre Rakúsko platí, že takmer tretina (27,2 %) všetkých žiakov v krajine komunikuje v inom ako nemeckom jazyku (Statistik Austria 2021).

Napriek početným výhodám pre kognitívny a jazykový rozvoj detí (viď. kapitola 2), nie je ich viacjazyčnosť dostatočne docenená alebo nemajú možnosť ju cielenými vzdelávacími aktivitami ďalej rozvíjať. Z výskumu viacjazyčnosti je už dlho známe, že podpora materinského jazyka dieťaťa má pozitívny vplyv na osvojenie si druhého jazyka. Na to však nemáme inštitucionálne ukotvené didaktické modely.

V Nemecku je vidieť, že používanie nemčiny má stále najvyššiu prioritu v porovnaní s inými jazykmi, ktorými sa často hovorí v materských školách. „Angličtina, ruština, turečtina a poľština sú bežné jazyky medzi pedagógmi, ale v materských školách sa používajú len zriedka,“ uvádza sa v brožúre „Mehrsprachigkeit als Potenzial in KiTa-Teams“ des Niedersächsischen Instituts für frühkindliche Bildung und Entwicklung (Lüdtke, U.M, Stitzinger, U., 2014).

„V inštitúciách pre skoré vzdelávanie detí sa teda nemčina používa prevažne ako hlavný komunikačný jazyk medzi dospelými a deťmi. Ostatné jazyky sa používajú len doplnkovo a príležitostne.“

Z dolnorakúskeho vzdelávacieho plánu pre materské školy:

„Materská škola ponúka veľa možností, ako sa vysporiadať s kultúrnou rozmanitosťou. Interkultúrna práca stavia na tom, čo majú kultúry spoločné a je založená na koncepcii učenia, ktorý vedome využíva možnosti rozvoja v kultúrne rôznorodej skupine detí. Základom sú informácie o kultúrnom, rodinnom a jazykovom zázemí detí, o prípadných migračných skúsenostiach, o pre rodičov relevantných výchovných hodnotách a o náboženských zvykoch, ktoré sa žijú a odovzdávajú v rodinách.“

„Materská škola ponúka veľa možností, ako sa vysporiadať s kultúrnou rozmanitosťou. Interkultúrna práca stavia na tom, čo majú kultúry spoločné ...“

... Na zvýšenie spôsobilosti pedagógov pracovať viacjazyčne je potrebná dlhodobá senzibilizácia a ďalšie vzdelávanie ...

V tom istom vzdelávacom pláne je ako príklad uvedený celý rad vzdelávacích aktivít, ktoré umožňujú túto kultúrnu a jazykovú rozmanitosť využiť už v materskej škole, napr.:

- Použijete rôzne kultúry a/alebo náboženstvá, ktoré sú v skupine zastúpené, ako východiskový bod pre dlhodobejšie projekty.
- Ponúkajte témy, ktoré sa týkajú iných krajín a kultúr.

Kompetencia, ktorá by sa mala rozvíjať, je: „Používajte prvý a druhý jazyk, dialekt a písaný jazyk podľa príslušných situácií“. Ako pedagogický podnet je uvedené venovanie sa materinským jazykom detí. V praxi vzdelávací plán navrhuje ponúkať detskú literatúru v jazykoch zastúpených v skupine, jazykoch susedných krajín, v angličtine a iných cudzích jazykoch. (pozri *Bildungsplan Kindergärten in Niederösterreich für Kinder von 0–6 Jahren*. Amt der NÖ Landesregierung 2010.)

Dolné Rakúsko

Metodická príručka pre výučbu jazykov „*Mehrsprachigkeit in den Kindergärten*“ vypracovaná v rámci cezhraničného projektu EÚ sumarizuje centrálné teoretické poznatky na túto tému. V praktickej časti príručka ponúka aj rozsiahle didaktické návrhy, ako sa vysporiadať s jazykovou rozmanitosťou.

Praktické návrhy sú podrobne popísané a venujú sa aj kontaktným jazykom v materskej škole, ako je kurdčina, ruština, albánčina atď., ako aj jazykom susedných krajín - slovenčine, češtine a maďarčine. Angličtina ako cudzí jazyk je tiež súčasťou zbierky aktivít (Boeckmann, K-B.; Lins, S.; Orlovsky, S; Wondraczek, I., 2011)

Korutánska

Jazyková pedagogická rámcová koncepcia z Korutánska (Gombos, G. 2021) tiež výslovne poukazuje na to, aké dôležité je oceniť všetky jazyky detí a pedagogického tímu. Autor uvádza: „Kľúčové je vybudovať si láskyplný a udržateľný vzťah s dieťaťom – dá sa to samozrejme uskutočniť aj v dvoch alebo viacerých jazykoch. Pedagógovia siahajú po rôznych jazykoch detí, tematizujú ich a opakovane začleňujú do svojej práce (napr. v rannom kruhu), aby všetky deti rozpoznali rôznorodosť v skupine (práca zameraná na zdroje). Zviditeľňuje sa dvojajazyčnosť a viacajazyčnosť pedagógov a detí.“

Vorarlbersko

Spolková krajina Vorarlbersko uvádza „viacjazyčnosť“ ako jeden z piatich stavebných kameňov v brožúre „5 Bausteine umfassender sprachlicher Bildung – Basiswissen für Kindergärten“. Brožúra poskytuje informácie o tom, prečo je dôležité zahrnúť prvé jazyky detí do každodennej pedagogickej práce: „Prinášanie jazykov do škôlky je prospešné pre všetky deti. Posilňuje to sebaúctu, podporuje radosť z jazyka a rozvoj jazykového povedomia. Zákaz používať iné jazyky, neprispieje k tomu, aby deti hovorili po nemecky a podporilo sa osvojovanie tohto jazyka. Aktívne používanie jazyka (jazykov) rozširuje jazykové vedomosti. Cieľom je vždy vzájomné porozumenie a vzájomná úcta.“ Brožúra tiež ukazuje praktické príklady konkrétnej realizácie.

Na dosiahnutie skutočnej rovnosti všetkých jazykov, ktorými sa hovorí v materskej alebo základnej škole a predovšetkým na ukotvenie viacjazyčnosti ako vzdelávacieho cieľa, je však potrebné inštitucionálne ukotvenie a zodpovedajúce didakticko-metodické opatrenia. V opačnom prípade zostáva uznanie individuálnej jazykovej rozmanitosti detí len v ústnej forme. Na dosiahnutie inštitucionalizácie a spôsobilosti pedagógov pracovať viacjazyčne je potrebná dlhodobá senzibilizácia a ďalšie vzdelávanie o tom, ako zmysluplne a cielene využívať všetky jazyky vzdelávacej inštitúcie. Celý tím by mal mať jazykovo citlivý prístup a podporovať viacjazyčné prístupy.

Viedeň

Príručka „Handbuch zur reflektierten Praxis im Umgang mit Mehrsprachigkeit in Kindergärten und Schulen“, ktorá bola vytvorená v predchádzajúcom projekte BIG Viedenskými priateľmi detí v spolupráci s Riaditeľstvom pre vzdelávanie mesta Viedeň, ponúka cenné poznatky a množstvo spôsobov, ako senzibilizovať pedagogické tímy k viacjazyčnosti. Spolu so sebareflexívnymi hárkami a praktickými príkladmi je táto príručka zameraná na každodennú pedagogickú prácu (Riaditeľstvo pre vzdelávanie mesta Viedeň 2019)

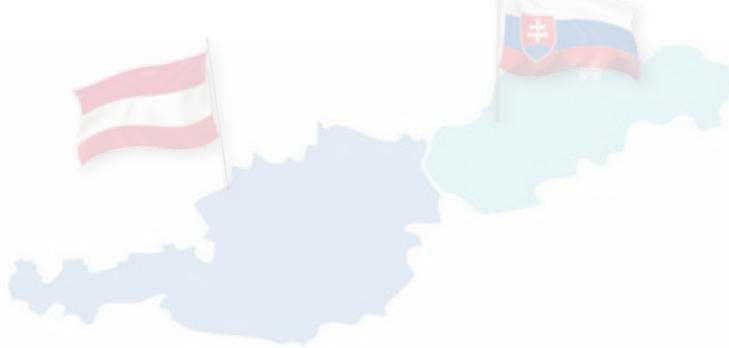
Cieľ

Cieľom príručky je umožniť pedagogickým zamestnancom, aby sa priblížili predovšetkým viacjazyčnosti detí a rodičov, ktorá súvisí s migráciou, na základe ich skúseností a akceptovali ju v inštitucionálnom kontexte. Aj malé rozhodnutia môžu pre niektoré deti znamenať veľa... a o tom to celé je.

VIAC JAZYČNOSŤ V ŠKOLE

3.3. Viacjazyčnosť v škole

► 3.3.1. Imerzné vyučovanie – príklady dobrej praxe z Burgenlandu

V nasledujúcom texte sa venujeme projektu Riaditeľstva vzdelávania pre Burgenland a Súkromnej pedagogickej vysokej školy Burgenland v spolupráci s Ao. Univ.-Prof. Dr. Vladimírom Wakounig. V rámci projektu sa má realizovať imerzné vyučovanie na primárnom stupni bilingválnych základných škôl a v bilingválnych triedach na školách s vyučovacím jazykom nemeckým.

Podľa Riaditeľstva vzdelávania zostáva implementácia imerzných foriem vyučovania na školách pre národnostné menšiny dlhodobým cieľom zvyšovania kvality, čo je ukotvené v cieľových a výkonnostných štandardoch.

Na rozdiel od iných metód jazykového vzdelávania sa imerzia alebo „jazykový kúpeľ“ zaobíde bez prísneho memorovania gramatiky, slovnej zásoby a syntaxe.

Toto je najprirodzenejší spôsob, akým sa deti učia jazyky, či už ide o materinský jazyk alebo tie ďalšie.

Zameriavame sa najmä zlepšenie osvojovania si burgenlandskej chorvátčiny. Cieľom je, aby sa deti v určité dni ponorili do burgenlandskej chorvátčiny a používali výlučne tento jeden jazyk.

Keď sa deti zúčastňujú na hodinách matematiky, telesnej výchovy, výtvarnej výchovy, prvouky atď., stretávajú sa s odbornými výrazmi a učia sa tieto slová opakovaním a používaním. Keďže pedagóg aj tak predvádza každý krok, pre žiakov nie je ťažké porozumieť mu. Všetko je posilnené mimikou, gestikuláciou, demonštráciou, ale nikdy nie prekladom. Postupom času sa vytvorí súbor základných pojmov, pomocou ktorých žiaci čoraz lepšie rozumejú pracovným pokynom. Ku koncu druhého ročníka už niektorí žiaci vedia sami reprodukovat pomerne komplexné texty v inom jazyku.

Toto je najprirodzenejší spôsob, akým sa deti učia jazyky, či už ide o materinský jazyk alebo tie ďalšie. Na rozdiel od iných metód jazykového vzdelávania sa imerzia alebo „jazykový kúpeľ“ zaobíde bez prísneho memorovania gramatiky, slovnej zásoby a syntaxe. Ako tiež uvádza Riaditeľstvo pre vzdelávanie v Burgenlande, deti sa učia v rovnakej miere intuitívne a náhodne.

V Kanade sa francúzština a angličtina vždy vyučovali a učili v materských a základných školách podľa princípov imerzie. Metódu úspešne využívajú aj školy v Holandsku a Nemecku. Mnohé vzdelávacie inštitúcie na celom svete sa spoliehajú na úspechy imerznej výučby jazykov, ako napríklad Nemecká škola Mariscal Braun v La Paz v Bolívii alebo Nemecká škola v Melbourne v Austrálii, ktorá vyučuje deti z 10 krajín s 15 rôznymi materinskými jazykmi. Aj tu sa používa koncepcia „jeden učiteľ – jeden jazyk“. „Táto koncepcia zabezpečuje, že naši učitelia komunikujú s deťmi výlučne v ich materinskom jazyku, čím vzniká viac príležitostí na precvičovanie,“ uvádza sa na stránke školy (<https://www.dsm.org.au/de/>).

Lingvistka Ursula Neumann vysvetľuje, že bilingválne školské modely sú vhodné aj pre deti, ktoré majú nemčinu ako druhý jazyk. Odpovedá tým na často kladenú otázku, či tieto školské modely nemôžu sťažovať osvojenie si nemčiny ako druhého jazyka.

Je zrejmé, že takéto jazykové modely sú z veľkej časti zamerané na angličtinu a francúzštinu. Autori tejto príručky chcú povzbudiť ľudí, aby poskytli jazykové ponuky a bilingválne modely, ktoré nielen odrážajú staré normy a známy jazykový kánon, ale zohľadňujú aj spoločenskú realitu a poskytujú jazykom veľkých skupín, ako je slovenčina, turečtina, srbčina a mnoho ďalších jazykov možnosť rozvíjať sa, či už formou výučby cudzieho jazyka alebo podpory prvého jazyka.

Metódy implementácie bilingvizmu v školách môžu byť dostupné primárne pre angličtinu, ale sú cennými nástrojmi na zorientovanie sa.

Odporúčame „Sprachenvielfalt als Ressource begreifen“, ktoré vydali Andreas Rohde a Anja K. Steinlen, ako aj „How to Start a Bilingual Preschool, Practical Guidelines“ a „Guidelines for Language Use in Bilingual Preschools“ pod vedením Kristin Kersten, ktoré sú uvedené aj v zozname literatúry.

► 3.3.2. Jazyky susednej krajiny a ďalšie - niektoré modely na viedenských školách

Pod názvom projektu CentrolING ponúkajú štyri školy vo Viedni jazyky susednej krajiny, a to češtinu, slovenčinu a maďarčinu. Ponuky realizujú rodení hovoriaci a predovšetkým sú začlenené do učebných osnov ako nepovinné krúžky.

Na celkovo jedenástich školách existujú podobné projekty pre románske jazyky, čiže pre francúzštinu, taliančinu a španielčinu. Príslušný cudzí jazyk vyučujú rodení hovoriaci formou tzv. tímovej výučby, pričom je použitá metóda CLIL. Žiaľ, znížila sa ponuka výučby takmer všetkých jazykov, pričom to najviac postihlo výučbu jazykov susedných krajín.

„Aby budúcnosť mala budúcnosť“

„Aby budúcnosť mala budúcnosť“ – „Učiť sa pre budúcnosť“ je mottom Základnej školy globálneho vzdelávania (GEPS). V tejto oblasti je hlavný dôraz kladený na „globálne vzdelávanie“. Ako konzistentný princíp výučby sa využíva metóda CLIL v tímovom vyučovaní s po anglicky hovoriacimi vyučujúcimi, uskutočňovanom tri až päťkrát týždenne. Model GEPS sa realizuje na primárnom stupni 22 základných škôl. Podobné modely existujú aj pre nižšie a vyššie sekundárne vzdelávanie. Ale aj pri tomto modeli bola znížená týždenná dotácia hodín.

Existuje množstvo ďalších modelov výučby angličtiny, dva z nich by sme však chceli obzvlášť vyzdvihnúť:

1. Vienna Bilingual Primary School – VBS je osvedčený model, ktorý sa na školách vo Viedni realizuje od roku 1996 a teší sa veľkej obľube.

Cieľom je ukotviť nemecký aj anglický jazyk ako vyučovací jazyk v triede, pričom prebieha aj neformálne vzdelávanie. Pre niektorých žiakov je materinským jazykom nemčina a pre iných angličtina. Toto sa berie do úvahy pri výučbe písania. Na vyučovaní prvouky a jazykov sa používa angličtina. Aj tu pracujú formou tímovej výučby rodených hovoriacich.

2. Projekt „English for Everyone“ bol zavedený ako pilotný projekt v školských centrách v odbore inklúzia, diverzita a špeciálna pedagogika (Fachbereich-IDS) vo Viedni. Fokusom špeciálnej pedagogiky je autentická výučba angličtiny v rámci troch hodín týždenne.

Dá sa pozorovať, že za posledných približne sedem rokov klesol záujem o výučbu cudzích jazykov a začalo sa len málo nových projektov, čo znížilo aj ich ponuku. Od roku 2000 sa pozornosť čoraz viac zameriava na gramotnosť v oblasti MINT a digitalizáciu, ako aj na zabezpečenie gramotnosti v nemeckom jazyku. To znamená, že rozvoj jazykových kompetencií sa sústreďuje takmer výlučne na nemecký a anglický jazyk.

Dá sa pozorovať, že za posledných približne sedem rokov klesol záujem o výučbu cudzích jazykov a začalo sa len málo nových projektov, čo znížilo aj ich ponuku. Od roku 2000 sa pozornosť čoraz viac zameriava na gramotnosť v oblasti MINT a digitalizáciu, ako aj na zabezpečenie gramotnosti v nemeckom jazyku. To znamená, že rozvoj jazykových kompetencií sa sústreďuje takmer výlučne na nemecký a anglický jazyk.

► 3.3.3. Výučba materinského jazyka, úspešný model

Seit 1992 ist der freiwillige muttersprachliche Unterricht Teil des österreichischen SchulO. Od roku 1992 je súčasťou rakúskeho školského systému dobrovoľná výučba materinského jazyka. Cieľom je, aby sa u žiakov, ktorí vyrastajú s iným materinským jazykom ako nemčinou, počas návštevy školy mohla vhodne rozvíjať dvoj- a viacjazyčnosť. Je to výhoda, pretože dobré kompetencie v materinskom jazyku majú pozitívny vplyv na celkové učenie sa dieťaťa a na formovanie viacjazyčnej osobnosti a identity.

Od roku 1992 je súčasťou
rakúskeho školského systému
dobrovoľná výučba
materinského jazyka.

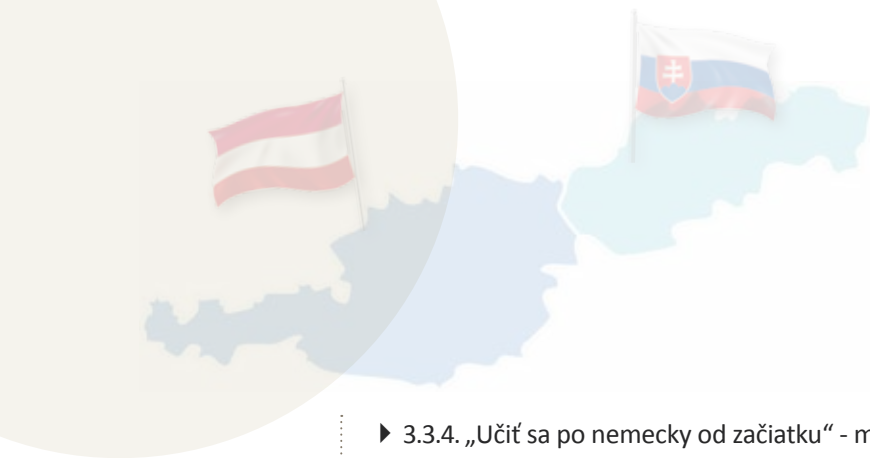
Výučba materinského jazyka prebieha spravidla raz týždenne po dobu dvoch vyučovacích hodín formou kurzu. Do jednej skupiny sú zaradené deti s rovnakým materinským jazykom. Kurzy prebiehajú prevažne v popoludňajších hodinách v niektorej zo škôl vo Viedni.

Ak je v triedach vysoký podiel žiakov s rovnakým materinským jazykom, hodiny materinského jazyka môžu prebiehať aj integračne ako tímové hodiny. V súčasnosti je ponúkaných 25 jazykov: albánsky, arabský, arménsky, bosniacky/chorvátsky/srbský, bulharský, čínsky, dari, farsí, taliansky, kurmanci, paščina, poľský, portugalský, rómsky, rumunský, ruský, slovenský, slovinský, španielsky, český, čečenský, turecký, ukrajinský, maďarský, zázak.

Vo Viedni navštevuje hodiny materinského jazyka počas povinnej školskej dochádzky okolo 15 000 žiakov. Viac informácií o tejto mimoriadne dôležitej a užitočnej ponuke nájdete v Centre jazykovej podpory Viedeň (www.sfz-wien.at) a na webovej stránke www.schule-mehrsprachig.at.

„Jazyková rôznorodosť
ako príležitosť“

► 3.3.4. „Učiť sa po nemecky od začiatku“ - model Nadácie Volkswagen v Bratislave (Slovensko)

V rámci projektu „Nemčina do materských škôl“ si deti osvojujú aktívny jazyk, slovnú zásobu a gramatické konštrukcie. Nemecký jazyk sa vyučuje ako cudzí jazyk. Je využívaná komunikatívna a naratívna metóda, básne, piesne a dramatopedagogika. Integrované sú rôzne audiovizuálne podnety a rôzne jazykové hry a pracovné listy. Okrem toho prebiehajú v nemčine tematické projekty. Opierame sa o metódu „TPR - totálnej fyzickej odozvy“.

Učebné osnovy zahŕňajú rôzne témy. Niektoré z nich sú:

- Predstavenie sa
- Ja a moja rodina & Ja a moji priatelia
- Čísla a farby
- Môj deň/aktivity
- Hračka
- Časti tela
- Jedlo a nápoje
- Zdravie a hygiena
- Oblečenie a povolania a bývanie
- Dopravné prostriedky
- Farma a príroda/Zoo/lúka
- Vesmír

Rozlišuje sa jazyková úroveň začiatočník a mierne pokročilý.

Niektoré príklady z technického konceptu na tému farieb sú:

- Experiment: Voda a farby
- Ako rastliny pijú (rastliny, farby)
- Zelené zázraky (zelenina, farby)
- Experiment: Sneh a farby

Kurikulum zahŕňa veľmi presný zoznam materiálov, prstových hier, piesní, básní, odkazov na audiovizuálne ponuky, komunikatívne prístupy a mnohé iné. Takto je zaručené, že na úrovni vedomostí detí možno jednotne a kontinuálne pracovať a tým zaistiť kvalitu.

MY SPOLU!
WIR ZUSAMMEN!

3.4. Pedagogickí zamestnanci zameraní na implementáciu bilingvizmu

Pri výučbe jazyka detí, či už ako cudzieho jazyka alebo formou bilingválnej ponuky, úspech stojí a padá na pedagógoch, ktorí sú výučbou poverení.

Deti potrebujú pedagógov, ktorí ich autenticky a príkladne sprevádzajú. Pretože pri výučbe jazykov sa okrem jazykového obsahu sprostredkujú aj sociálne hodnoty a sociokultúrny obsah.

Dôležitá je autentická komunikácia a úloha veľvyslanca v príslušnej susednej krajine, či už na Slovensku alebo v Rakúsku. Oprávnená otázka teda znie: „Ako ste si vedomý svojich postojov, postojov k susednej krajine a susednému jazyku?“ Takto môže byť vyučovanie cudzích jazykov miestom interkultúrnej komunikácie!

Ide aj o prebudenie trvalého záujmu o jazyk, vnútornej motivácie a umožnenie kooperatívneho učenia.

Aby boli pedagógovia schopní plniť tieto požiadavky, malo by sa investovať do ich vzdelania a priebežnej kvalifikácie.

Výber pedagógov úplne závisí od metódy, ktorá sa má používať. Pri niektorých metódach je potrebné, aby bol pedagóg bilingválny, pri iných, aby bol rodeným hovoriacim. Okrem toho musí mať dobrú znalosť vlastného jazyka a musí byť schopný didaktizovať jazykové aktivity. Samotná schopnosť hovoriť jazykom na úrovni materinského jazyka nie je zárukou úspešnej výučby jazykov.

Skôr ako začneme s hľadaním externých pedagógov, bolo by zmyslupľnejšie zmobilizovať a využiť jazykový potenciál vlastného pedagogického tímu. Môžeme tým posilniť sebavedomie zamestnancov a využiť dostupné zdroje.

A photograph of three children sitting on a light-colored floor, focused on drawing. On the left, a girl with her hair in two buns wears a red and white checkered shirt. In the center, a girl with long brown hair wears a white lace-trimmed top. On the right, a boy with short brown hair wears a dark blue long-sleeved shirt. They are surrounded by various colored markers and sheets of paper with drawings. A large, semi-transparent beige circle is overlaid on the upper right portion of the image, containing the text.

NAUČ SA NOVÝ JAZYK A OTVORÍ SA TI NOVÝ SVET.

RUMI, PERZSKÝ STREDOVEKÝ BÁSNIK

Literatúra:

- Nachbarsprachen in KITAS in Sachsen – Ein Wegweiser für die Praxis.
<https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/lana/nikis/>
- <https://www.dsm.org.au/de/bilingual-school-concept/immersion-model>, posledný prístup 9. 11. 2022
- Akbulut, Mohamed; Bien, Lena; Reich, Hans H. & Wildemann, Anja: Metasprachliche Interaktionen in mehrsprachigen Lernsettings – ein Projekt zur Sprachbewusstheit im Grundschulalter. In: *ide* 4/ 2015, s. 119–128.
- Amt der NÖ Landesregierung. Bildungsplan für Kindergärten in Niederösterreich für Kinder von 0–6 Jahren. 2010.
- Amt der NÖ Landesregierung (ed.). Frühes (Fremd)Sprachenlernen als Schlüssel zur Welt. Erstellt im Rahmen der Projekte „Interkulturelle Bildung für Kinder, Schüler und Pädagogen“. 2016.
- Amt der Vorarlberger Landesregierung, Abteilung Schule. 5 Bausteine umfassender sprachlicher Bildung, Basiswissen für Kindergärten. november 2018
- Bildungsdirektion für Wien – Europabüro; Österreichische Kinderfreunde – Landesorganisation Wien. Handbuch zur reflektierten Praxis im Umgang mit Mehrsprachigkeit in Kindergärten und Schulen. Basiswissen und Reflexionsbögen zur Förderung institutioneller Mehrsprachigkeit. Viedeň 2019.
- Boeckmann, Klaus-Börge; Lins, Sabine; Orlovsky, Sarah; Wondraczek, Ines. Mehrsprachigkeit in den Kindergärten. Methodisches Handbuch für die Sprachenvermittlung. Erstellt im Rahmen der Projekte „Educational Cooperation in the Border Region“ (EDUCORB), „Interkulturelle Bildung für Kinder und Erwachsene“ (IB-KE SK-AT), „Interkulturelle Bildung für Kinder und Erwachsene“ (IB-KE CZ-AT). 2011
- Brizic, Catherine. Das geheime Leben der Sprachen: gesprochene und verschwiegene Sprachen in Herkunfts- und Einwanderungsgesellschaft und die Rolle sprach(en)politischer, gesellschaftlicher, familiärer und individueller Faktoren im Spracherwerb von Migrantenkindern in Österreich. Waxmann, Münster 2007
- Gombos, Georg. Sprachpädagogisches Rahmenkonzept zur Förderung einer zwei- und mehrsprachigen Erziehung in Kärntner Kinderbildungs- und -betreuungseinrichtungen. september 2021
- Kersten, Kristin; Drewing, Martina; Granados, Jessica; Leloux, Barbara; Lommel, Annette; Schneider, Anke; Taylor, Sarah: How to Start a Bilingual Preschool. Practical Guidelines. Kiel 2010.
- Kersten, Kristin; Steinlen, Anja K.; Tiefenthal, Christine; Wippermann, Insa; Flyman Mattsson, Anna. Guidelines for Language Use in Bilingual Preschools. Early Language and Intercultural Acquisition Studies. <http://www.elias.bilikita.org>
- Lenčová, Ivica Kalečáni; Ľupták, Marek. Plurilingual Approach in Foreign Language Teaching and Foreign Language Teacher Education in Slovakia From The Interdisciplinary Point of View. V: AD ALTA: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY RESEARCH, Vol. 11, Issue 1, 2021.
- Lüdtke, Ulrike M., Stitzinger, Ulrich. Mehrsprachigkeit als Potenzial in KiTa-Teams. nifbe-Beiträge zur Professionalisierung Nr. 2, 2014.
- Neumann, Ursula. Der Beitrag bilingualer Schulmodelle zur Curriculuminnovation. V: Gogolin Ingrid, Neumann Ursula (eds.). Streitfall Zweisprachigkeit – The Bilingualism Controversy. Vydavateľstvo pre spoločenské vedy 2009.
- Rohde, Andreas; Steinlen, Anja K. (ed.). Sprachenvielfalt als Ressource begreifen. Mehrsprachigkeit in bilingualen, Kindertagesstätten und Schulen Band II. Dohrmann-Verlag. Berlín 2019.
- Statistik Austria. Statistisches Jahrbuch Migration und Integration 2021. Viedeň 2021.
- Tracy, Rosemary. Wie Kinder Sprachen lernen. Tübingen: Franke 2008.
- Wildemann, Anja; Akbulut, Muhammed & Bien-Miller, Lena: Mehrsprachige Sprachbewusstheit zum Ende der Grundschulzeit – Vorstellung und Diskussion eines Elizitationsverfahrens. V: Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht. Jg. 21, Nr. 2, 10/16, s. 1-15.

ÚVAHY O BILINGVIZME A VIACJAZYČNOSTI

3.5. Úvahy o bilingvizme a viacjazyčnosti

Skôr ako sa budeme zaoberať výučbou jazykov u detí a ich jazykovými kompetenciami, radi by sme vás povzbudili, aby ste sa pozreli na svoj **vlastný jazykový životopis**. Je užitočné uvedomiť si skúsenosti, ktoré človek zažil s rôznymi jazykmi vo svojom vlastnom živote. Aké emócie tieto zážitky vyvolali, ako tieto skúsenosti ovplyvňujú náš súčasný postoj k viacjazyčnosti a aký je náš postoj k osobám hovoriacim príslušnými jazykmi?

Vydajte sa na cestu do vlastného sveta skúseností s jazykovou rozmanitosťou!

Vydajte sa na cestu do vlastného sveta skúseností s jazykovou rozmanitosťou! Toto je naše odporúčanie. Pomôže vám to lepšie porozumieť deťom a mladým ľuďom na ceste ich jazykového rozvoja a osvojovania si jazyka, a takto ich budete vedieť lepšie sprevádzať bez ohľadu na to, v akom prostredí – či už ako otec alebo matka, ako pedagóg v materskej alebo základnej škole, či ako jazykový kouč.

Impulzy a otázky na zamyslenie sa nad vlastnou jazykovou biografiou

1. Opíšte svoje osobné skúsenosti s viacjazyčnosťou a dvojajazyčnosťou!

- Vyrastal som ja alebo niekto v mojej rodine v prostredí s dvoma alebo viacerými jazykmi?
- Žijete v regióne, kde sa hovorí rôznymi jazykovými variantmi?
- Aké jazyky som sa v živote naučil? Ako dobre som sa naučil jazyky a od čoho záviselo, či som získal lepšiu alebo horšiu kompetenciu?
- Hovorím dialektom? Ak áno, s kým – s kým nie?
- Je niektorý jazyk mojou srdcovkou? Ak áno, čo robí tento jazyk jazykom môjho srdca?
- Používam v každodennom živote niekoľko jazykov? Ak áno, s kým? atď.

2. Viacjazyčnosť má mnoho podôb. Ktoré poznáte?

Keď prechádzame z jedného jazykového registra do druhého, napr. z hovorového jazyka do formálneho, z dialektu do spisovného jazyka, aj vtedy meníme náš spôsob vyjadrovania.

V Rakúsku sa hovorí mnohými jazykmi, napr. posunkovým jazykom, jazykmi národnostných menšín, dialektmi, jazykmi ktoré sa dostali do Rakúska migračnými vlnami ako slovenčina, turečtina, rumunčina a mnohé ďalšie. To poukazuje na to, aká pestrá je jazyková mnohorakosť a koľko rôznych podôb môže mať viacjazyčnosť.

Jazykový denník môže byť zdokumentovaný v písomnej forme, vo forme audionahrávok alebo videí. Prajeme vám veľa radosti s jazykmi vo vašom živote!

Užite si veľa radosti s jazykmi vo vašom živote.

TIPY

Koľko podôb viacjazyčnosti poznáte alebo aké ste spozorovali?

Užitočné otázky na sebareflexiu, ak máte záujem o implementáciu bilingválnych modelov:

1. Ako by pre vás vyzerala ideálna bilingválna vzdelávacia inštitúcia? Ako by mohla fungovať?
2. Vaša angažovanosť je potrebná, aby sa u dieťaťa mohla rozvíjať dvojjazyčnosť! Aké sú ďalšie kroky, ktoré chcete urobiť, aby ste sa k tomuto cieľu priblížili?

Návrh na zamyslenie sa nad témami bilingvizmu a viacjazyčnosti

Aktivita: Môj jazykový denník

- **Jazykový denník na sebareflexiu**
Jazykový denník pomáha spoznať používanie jazyka vo vlastnom každodennom živote. Tento typ sebareflexie môže byť užitočný v súvislosti s viacjazyčnou výchovou vlastných detí alebo v kontexte materskej či základnej školy. Takto možno napríklad jasne sledovať ciele, ktoré boli stanovené pre každodennú jazykovú podporu.
- **Jazykový denník ako nástroj na lepšie spoznanie jazykovej stránky vlastného dieťaťa/detí**
Jazykový denník môžete použiť aj na zaznamenávanie jazykového vývoja vlastného dieťaťa/detí. Tento typ dokumentácie poskytuje informácie o jazykových úspechoch dieťaťa. Je to tiež úžasná pripomienka dojímavých a vtipných výrokov vášho dieťaťa, na ktoré, žiaľ, príliš rýchlo zabudnete, ak si ich nezapíšete.
- **Jazykový denník ako príležitosť na zamyslenie pre vlastnú skupinu detí**
Jazykový denník si môžete viesť aj pre skupinu detí, ktorú vediete alebo v ktorej pracujete. Takto môžete dôsledne sledovať jazykový vývoj každého dieťaťa.
Jazykový denník môže byť zdokumentovaný v písomnej forme, vo forme audionahrávok alebo videí. Prajeme vám veľa radosti s jazykmi vo vašom živote!

KONTROLNÝ ZOZNAM

4. Kontrolný zoznam – čo je potrebné na to, aby škola alebo materská škola mohla implementovať bilingválne modely?

Aby bolo možné rozpoznať a úspešne využiť miestny potenciál pre adekvátnu koncepciu vzdelávania v jazyku susednej krajiny vo vzdelávacej inštitúcii, musia byť splnené tieto základné podmienky:

- dobrá klíma a otvorenosť voči bilingvizmu a viacjazyčnosti vo vzdelávacej inštitúcii. Toto sa prejavuje zásadným uznaním všetkých jazykov a jazykových kombinácií, ako aj príležitosťami pre každého (deti aj dospelých) stretnúť sa s inými jazykmi (najmä susednými) a kultúrami mimo ich vlastnej kultúry a jazyka.
- otvorený, uznanlivý, kultúrne citlivý, nezaujatý, reflexívny, profesionálny prístup v pedagogickom tíme,
- výučba susedných jazykov je chápaná ako potenciál, obohatenie a zdroj pre úspešnú, každodennú integrovanú jazykovú podporu všetkých detí,
- vlastná rola je chápaná ako (viac)jazyčný vzor v každodennej pedagogickej práci,
- aktuálne odborné znalosti, napríklad o imerznej výučbe jazykov a metodické know-how o úspešnej podpore každodennej výučby jazykov a vzdelávaní v jazyku susednej krajiny.

Požiadavky na imerznú jazykovú výučbu oboch jazykov (slovenčiny a nemčiny):

- učitelia s výbornou znalosťou oboch jazykov,
- dbanie na dobrú artikuláciu, ktorá zahŕňa aj úpravu tempa reči,
- dôslednosť v používaní príslušného jazyka,
- komunikatívne vyučovanie, t. j. vyučovanie, ktoré umožňuje výmenu názorov a záujmov a umožňuje učiť sa jeden od druhého a navzájom,
- začlenenie jazyka do každodenného života materskej a základnej školy,
- zviditeľnenie oboch jazykov v budove, v skupine/triedach, v korešpondencii (e-mail, pozvánky, informácie, plagáty atď.), na podujatiach, na webovej stránke atď.,
- snaha o spoluprácu so spolkami a vzdelávacími inštitúciami v susednej krajine,

... Cieľom je, aby celý pedagogický tím organizoval každodenné vzdelávanie v prihraničnom regióne spolu s deťmi a rodičmi v autentickej podobe.

- dobrá, transparentná komunikácia s rodičmi s cieľom získať ich podporu pre výchovno-vzdelávaciu prácu v jazyku susednej krajiny, aby ju akceptovali a podporovali čo najlepšie,
- partneri siete, ktorí sa podieľajú na vývoji a implementácii vzdelávacích koncepcií v susednom jazyku, napríklad: vedenie vzdelávacích inštitúcií, samospráva, vzdelávacie inštitúcie a inštitúcie ďalšieho vzdelávania, externí poskytovatelia finančných prostriedkov na financovanie cezhraničných aktivít a profesionálni aktéri, ktorí môžu odovzdávať svoje skúsenosti a know-how, radiť a podporovať nás.

Tvorba pedagogickej koncepcie

Informácie o tom, ako môže byť pedagogická práca s jazykovou a kultúrnou rozmanitosťou úspešná v každodennom živote, poskytuje napríklad „QITA Criteria Manual for Quality in Bilingual and Multilingual Day Care Centres“ (viď odporúčania na konci kapitoly). Nájdete tu široký repertoár odborného know-how pre pedagogickú prax.

Predovšetkým však odporúčame prepojiť vypracovanie a implementáciu pedagogickej koncepcie skorého vzdelávania v jazyku susednej krajiny s procesom kvalitatívneho a tímového rozvoja. V rámci kolegiálnej výmeny a workshopov s interkultúrnymi trénermi a rodnými hovoriacimi možno reflektovať a spochybňovať postoje a motivácie, ale aj vymieňať si pedagogické postupy a skúsenosti v rámci spolupráce. Cieľom je, aby celý pedagogický tím organizoval každodenné vzdelávanie v prihraničnom regióne spolu s deťmi a rodičmi v autentickej podobe.

Cieľom je, aby celý pedagogický tím organizoval každodenné vzdelávanie v prihraničnom regióne spolu s deťmi a rodičmi v autentickej podobe.

Užitočnú podporu pre tieto tímové procesy a reflexiu ponúka aj príručka „HANDBUCH zur reflektierten Praxis im Umgang mit Mehrsprachigkeit in Kindergärten und Schulen“, ktorú zostavili Viedenski priatelia detí v spolupráci s Riaditeľstvom pre vzdelávanie mesta Viedeň. Z nej vychádza nasledujúci kontrolný zoznam pre vzdelávacie inštitúcie, ktorý by sme vám tu radi predstavili. Situačná analýza dvoj- a viacjazyčnosti (KIGA/SCHULE) je určená na podporu vedúcich pracovníkov, odborných poradcov a zakladateľov škôl pri stimulovaní procesu hlbšej reflexie.

Túto situačnú analýzu je možné vykonávať opakovane za účelom sledovania jednotlivých vývojových krokov.

Vykonávané vo vzdelávacej inštitúcii: _____
Dátum: _____
Upravil: _____

Najskôr je užitočné identifikovať, čo sa už v danom mieste implementuje. Na základe bodov, ktoré sú obzvlášť dôležité pre vedúcich pracovníkov, je možné spoločne stanoviť ciele a naplánovať ďalšie kroky. V závislosti od požiadaviek je možné preberať jednotlivé body alebo rozširovať zoznam.

**Aké jazykové zdroje
sú dostupné
cez pedagógov?**

1. Jazyky v inštitúcii

- a) Koľko jazykov a aké jazyky si deti so sebou prinášajú? Ako a kedy ich získali? Za akým účelom?
- b) Aké jazykové zdroje sú dostupné cez pedagógov?
- c) Existuje prehľad, akými jazykových kompetenciami disponujú pedagógovia a je tento dostupný aj deťom a rodičom, aby sa na túto osobu mohli prípadne obrátiť?
- d) Sú v zariadení viacjazyčné označenia? V ktorých jazykoch a v ktorých nie?
- e) Je jazyková výučba (nemčina, angličtina, slovenčina, výučba v materinskom jazyku...) organizovaná komplexne alebo na seba nadväzuje? Ak áno, ako? Ak nie, prečo nie?
- f) Existuje vo výchovno-vzdelávacom zariadení pedagogická koncepcia, ako sú jazykové kompetencie detí a pedagógov integrované a využívané v rôznych oblastiach (vyučovanie, profesijná orientácia, práca s rodičmi...)?

2. Viacjazyčnosť ako téma vo vzdelávacej inštitúcii

- a) Existujú pravidelné medziinštitucionálne jazykové projekty? Ktoré a aký je ich cieľ (napr. motivovať ľudí učiť sa a používať jazyky)?
- b) Uskutočňujú sa interné kurzy ďalšieho vzdelávania zamerané na jazykové znalosti a jazykové povedomie, jazykovo citlivé vyučovanie a dvoj-/viacjazyčnosť? Ak áno, ktoré a s akým úspechom?
- c) Bola téma dvoj-/viacjazyčnosti zohľadnená v existujúcich nástrojoch na rozvoj materských a základných škôl? Ak áno, s akým úspechom? Aké prekážky sa vyskytli?

3. Viacjazyčnosť ako objekt vyučovania/vzdelávania

- a) Je téma viacjazyčnosti zohľadnená v rámci špecifikácií učebných osnov v jednotlivých predmetoch/vzdelávacích aktivitách? Vyučujú sa znalosti o jazyku systematicky? Vykonávajú sa jazykové porovnania systematicky na hodinách/vo vzdelávacích aktivitách? Sú učitelia podporovaní pri osvojovaní si stratégií jazykového vzdelávania? Ak áno, ako?
- b) Existujú pravidelné jazykové projekty v triedach/skupinách na podporu jazykového povedomia? Ak áno, s akým účelom (napr. podporovať učiacich sa pri používaní a skúmaní jazykov) a ako?

4. Viacjazyčnosť ako médium vyučovania/vzdelávania

- a) Implementuje sa didaktická koncepcia s cieľom začleniť jazykové kompetencie učiacich sa a pedagogických pracovníkov do bežného vyučovania/každodenného školského života? Ak áno, ako to vyzerá? Čo funguje a čo by sa dalo zlepšiť?
- b) Je zabezpečené, aby pedagogickí pracovníci využívali všetky svoje jazykové prostriedky v každodennom vzdelávaní? Ak áno, ako?

Šance prihraničného regiónu
sú nielen v rozvoji bilingvizmu,
ale aj v spolunažívaní na
rovnocennom základe!

- c) Sú dostupné didaktické pomôcky na vyučovanie/vzdelávacie aktivity v rôznych jazykoch? (napr. knihy/brožúry, médiá, hry, slovníky, pracovné listy, rituály...)
- d) Existuje didaktická koncepcia toho, ako sa výučba jazyka a ostatných predmetov spája na vyučovaní/vo vzdelávacej práci? Existuje povedomie o tom, že by to pre deti/žiacov znamenalo dôležitý rozdiel? Kde by sa mohlo začať s implementáciou?

5. Je ešte niečo, čo by sme chceli zachytiť?

6. Čím sa chceme v najbližšom období intenzívnejšie zaoberať? Kto presne a kedy?

Ďalšie cenné informácie o tom, ako implementovať bilingválne vzdelávacie koncepcie, nájdete v usmernení „Leitfaden für die Entstehung eines zweisprachigen (bilingualen) Kindergartens“ od združenia pre skorú viacjazyčnosť v materských školách a školách v meste Kiel.

V bode 8 sa v ňom napr. hovorí:

8. Pozícia druhého jazyka v materskej škole

Druhý jazyk je doplnková ponuka ako každá iná zručnosť personálu, ako je šport, tvorivá činnosť, hudobné ponuky, zážitky z prírody a podobne. V bežnom živote to však znamená, že komunikácia má vyššiu hodnotu.

Napríklad rakúsky štátny „BildungsRahmenPlan für elementare Bildungseinrichtungen in Österreich“ uvádza: „Bohaté komunikačné podnety podporujú deti v nepretržitom rozvoji ich jazykovej kompetencie. Ocenenie rôznorodosti detských prejavov pomáha prebudiť a udržať v deťoch motiváciu a radosť z rozprávania.“

Usmernenie tiež poskytuje informácie o tom, ako a s čím prakticky začať a aké výhody to deťom prinesie. Na základe informácií o skúsenostiach z iných bilingválnych inštitúcií je ilustrované, ktoré procesy osvojovania jazyka možno očakávať a za akých podmienok.

Riaditeľstvo pre vzdelávanie v Burgenlande ponúka niekoľko užitočných otázok pre pedagogických zamestnancov:

- Úvaha o vlastnej biografii učenia sa jazyka.
- Reflexia vlastného jazykového vyučovania.
- Ako vyzerá naša jazyková pedagogická koncepcia? Kto čo robí, kedy, v akom jazyku? Ako sa vyrovnávame so striedaním jazyka?
- Ujasnite si víziu: Ak všetko pôjde v dohľadnej dobe perfektne – ako to bude vyzerieť?
- Aké ďalšie ciele sa od toho odvíjajú?
- Zmena jazyka: Deti musia vedieť, kedy nastane striedanie jazyka. Pri tom nám pomáhajú rituály. Ako vyzerajú tie naše?

Na prípravu bilingválnej inštitúcie odporúčame nasledovné publikácie:

- Verein für frühe Mehrsprachigkeit an Kindertageseinrichtungen und Schulen FMKS e. V. (Hg.): Leitfaden für die Entstehung eines zweisprachigen (bilingualen) Kindergartens. Kiel 2015. downloadbar unter: <https://www.fmks.eu/mehrsprachigkeit/materialsammlung-downloads.htm>
- Bildungsdirektion für Wien – Europabüro; Österreichische Kinderfreunde – Landesorganisation Wien. HANDBUCH zur reflektierten Praxis im Umgang mit Mehrsprachigkeit in Kindergärten und Schulen. Basiswissen und Reflexionsbögen zur Förderung institutioneller Mehrsprachigkeit. Wien 2019. downloadbar unter: <https://eu.wien.kinderfreunde.at/materialien/handbuch-mehrsprachigkeit>
- Kolb, Nadine; Fischer, Uta. QITA, Qualität in zwei- und mehrsprachigen Kindertageseinrichtungen. Kriterienhandbuch für den Bereich Sprache und Mehrsprachigkeit. Universitätsverlag Hildesheim 2019. downloadbar unter: <https://www.fmks.eu/mehrsprachigkeit/materialsammlung-downloads.html>
- QITA-Toolkit, Karten zum Buch downloadbar unter: <https://www.fmks.eu/mehrsprachigkeit/materialsammlung-downloads.html>

Ocenenie rôznorodosti detských prejavov pomáha prebudiť a udržať v deťoch motiváciu a radosť z rozprávania.

5. Výhľady do budúcnosti pre úspešnú dvojazyčnosť

Odporúčania pre udržateľné začlenenie kvalitnej dvoj- a viacjazyčnej výučby vo vzdelávaní, v školstve, štátnej a verejnej správe, politike

V rámci senzibilizačnej kampane „Žijeme dvojazyčnosťou – pohľad na prihraničný región“ vznikli počas intenzívnej práce expertov z rôznych, pre naše zameranie relevantných inštitúcií početné odporúčania pre udržateľné ukotvenie kvalitného dvoj- a viacjazyčného vzdelávania na predprimárnom a primárnom stupni vzdelávacích inštitúcií.

V tomto bode zhrnieme niektoré hlavné prístupy k implementácii vo vzdelávacích a školiacich inštitúciách, ako aj v štátnej správe a v politike.

Odporúčania v oblasti vzdelávania a ďalšieho vzdelávania

Prvým krokom by malo byť zakotvenie problematiky dvoj- a viacjazyčnosti, interkultúrnej komunikácie ako prierezovej témy vo všetkých učebných osnovách vzdelávacích inštitúcií, ako aj konkrétneho didakticko-metodického know-how zameraného na vyššie uvedené témy.

Ďalej odporúčame začleniť tému regionálnej jazykovej rozmanitosti do učebného plánu, ako aj do učebných osnov a do vzdelávacích plánov už od predprimárneho stupňa vzdelávania. Všeobecné znalosti o jazykoch národnostných menšín v spoločnosti, v ktorej človek žije a vyrastá, dlhodobo posilňuje jeho záujem o jazyky a toleranciu voči viacjazyčnosti iných ľudí.

Malo by sa prijať viac žiakov alebo študentov s rôznorodým jazykovým zázemím, aby sa jazyková a kultúrna rozmanitosť spoločnosti odrážala aj vo vzdelávacích inštitúciách. S cieľom naplnenia tohto zámeru by sa mali prehodnotiť prijaté kritériá pre vzdelávanie vo vzťahu k počiatočnej kompetencii v nemeckom jazyku. Pod tým rozumieme aj odstránenie prekážok v procese nostrifikácie.

V ďalšom vzdelávaní odporúčame vytvárať ponuky, v ktorých spolupracujú pedagógovia, rodení hovoriaci, asistenti a manažéri formou tímových školení, napríklad prostredníctvom interných školení. Taktiež môžu byť užitočné pri posilňovaní medziinštitucionálnej spolupráce a odbornej výmeny v oblasti jazykového vzdelávania a spoločného pohľadu na vzdelávanie aj spoločné kurzy ďalšieho vzdelávania pre pedagógov inštitúcií elementárneho a primárneho vzdelávania. To by umožnilo prepojiť dvoj- a viacjazyčné vzdelávacie procesy naprieč jednotlivými vzdelávacími úrovňami.

Spoluprácu môžu taktiež výrazne zlepšiť ponuky rôznorodých a diferencovaných školení, zohľadňujúce rozdielne predchádzajúce profesionálne skúsenosti a odborné požiadavky, ako napr. burzy materiálov, odborné prednášky, hospitácie, inštitucionálne a medziinštitucionálne formáty pre pedagógov a asistentov orientované na prax.

V ďalšom vzdelávaní odporúčame vytvárať ponuky, v ktorých spolupracujú pedagógovia, rodení hovoriaci, asistenti a manažéri formou tímových školení, napríklad prostredníctvom interných školení.

Ďalej odporúčame začleniť tému regionálnej jazykovej rozmanitosti do učebného plánu, ako aj do učebných osnov a do vzdelávacích plánov už od predprimárneho stupňa vzdelávania.

Ak sa vzdelávacia inštitúcia rozhodne aplikovať dvoj- a viacjazyčné modely, v centre pozornosti by mala byť kontinuálna odborná podpora a ďalší kvalifikačný rast pedagogických pracovníkov.

Podmienky úspechu v rámci vzdelávacej inštitúcie - odporúčania

Pre pedagogický personál:

Ak sa vzdelávacia inštitúcia rozhodne aplikovať dvoj- a viacjazyčné modely, v centre pozornosti by mala byť kontinuálna odborná podpora a ďalší kvalifikačný rast pedagogických pracovníkov. To zahŕňa vzájomnú výmenu v rámci celého tímu, možnosť využiť poradenstvo podľa potreby, ako aj vypracovanie obsahu a spôsobov konzultácií pre dospelých.

Pre dlhodobý dobrý rozvoj sú nevyhnutné reflektované postoje, názory a pozitívne nastavenie tímu k významu, účinkom, ako aj cieľom dvoj- a viacjazyčne zameranej vzdelávacej činnosti. Pod tým rozumieme aj komunikáciu v tíme a prácu s deťmi/žiakmi bez predsudkov, napr. uznanie a využívanie viacjazyčnosti členov tímu vo vzdelávacom procese alebo v komunikácii s rodičmi.

Úspešné zavádzanie nových modelov a procesov môže obzvlášť dobre prebiehať za kontinuálnej externej podpory tímu, napríklad vo forme odborného poradenstva, koučingu, mentoringu alebo supervízie. Dvoj- a viacjazyčné vzdelávanie by malo byť zakotvené v koncepcii daného zariadenia a v pláne rozvoja SQA. Opatrenia na rozvoj kvality možno zdokumentovať.

Následne si vzdelávacia inštitúcia môže stanoviť koncepčné špecifiká a priority, ako napríklad jazykovo citlivé vzdelávanie, účasť na projektoch EÚ atď. Tieto priority je možné zviditeľniť zainteresovaným stranám, rodičom a iným vzdelávacím partnerom v rámci práce s verejnosťou, napr. na webovej stránke.

Pre učiacich sa:

Iniciatívy a koncepcie na podporu bilingvizmu a viacjazyčnosti v celej vzdelávacej inštitúcii sú pre učiacich sa užitočné nezávisle od rozdelenia do skupín a tried podľa veku.

V tomto procese by malo byť vytvorené jazykovo citlivé a rozmanité vzdelávacie prostredie.

Aplikácia viacjazyčných didaktických prístupov v triede by mala dopĺňať modely bilingválneho jazykového vzdelávania s cieľom odbúrať hierarchiu medzi jazykmi a podporiť myšlienkové postupy otvorené voči svetu.

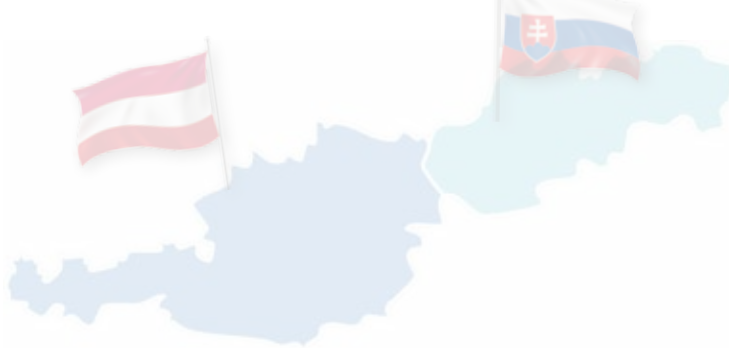
Odporúčania pre spoluprácu s rodičmi

Ak má vzdelávacia inštitúcia bilingválnych alebo viacjazyčných zamestnancov, odporúčame ich využiť ako komunikačných partnerov počas adaptácie alebo prvých dní v škole.

Neustála komunikácia s rodičmi o podmienkach osvojovania si jazyka, ich otázkach a obavách, najmä v súvislosti s bilingválnym a viacjazyčným rozvojom ich detí a o dôležitosti materinského jazyka (jazykov) dáva rodičom istotu a vytvára dôveru voči vzdelávacej inštitúcii.

Spoluprácu s rodičmi uľahčí používanie rôznajazyčných informačných materiálov. Môžu to byť napríklad písomné dokumenty a informácie na internete v príslušných jazykoch alebo odporúčania materiálov na podporu materinského jazyka. Do úvahy prichádzajú aj pozvánky na oboznámenie sa a spoznanie každodenného života a iné aktivity.

Odporúčania pre spoluprácu pri prechode medzi materskou a základnou školou

Prechod medzi materskou a základnou školou by mal byť čo najplynulejší a to sa dá doceliť napríklad zosúladením dvoj- a viacjazyčných koncepcií jazykového vzdelávania. To by malo byť zohľadnené aj v učebných osnovách základných škôl. Spolupracovať by mali aj pedagogické tímy na oboch stupňoch škôl. Týmto spôsobom získavajú informácie o inej vzdelávacej inštitúcii a spoznávajú jej ciele a obsah viacjazyčného vzdelávania. Vzájomná výmena skúseností sa môže uskutočniť v rámci spoločných stretnutí a školení pre učiteľov, ako aj pre riadiacich pracovníkov materských a základných škôl.

Odporúčania pre rámcové podmienky týkajúce sa dvoj- a viacjazyčného vzdelávania

BVzdelávacie inštitúcie v prihraničnom regióne, ktoré majú vysoký podiel bilingválnych detí by mali mať posilnené zdroje na vytvorenie bilingválnych modelov.

Bolo by potrebné prijať aj právne usmernenia, ktoré by umožnili zaviesť modelové školy na posilnenie postavenia pedagógov a žiakov.

V strednodobom horizonte by sa mal zlepšiť počet kvalifikovaných pracovníkov na dieťa v materských a základných školách, aby bolo možné poskytovať kvalitné jazykové vzdelávanie a spĺňať požiadavky pedagogiky orientovanej na dieťa. Táto vychádza z doterajších skúseností, potrieb a potenciálu detí, ako aj požiadaviek na učenie a individuálne tempo rozvoja každého dieťaťa.

Na implementáciu bilingválnych modelov je v triede potrebný vyšší podiel učiteľov materinského jazyka a rodených hovoriacich. Toto by sa malo zohľadniť v rozpočte a pri prideľovaní ľudských zdrojov. Pre splnenie vyššie uvedených požiadaviek sú aj v materských školách potrební vysokoškolsky vzdelaní učitelia. Najmä vzdelávacie programy by sa mali prispôbiť potrebám bilingválneho a viacjazyčného vzdelávania – umožniť hĺbkové štúdium vedeckých poznatkov a teórií edukácie detí. Získané teoretické poznatky musia byť doplnené o didaktické a metodické obsahy, ktoré vychádzajú z potrieb praxe.

Spolupracovať by mali aj pedagogické tímy na oboch stupňoch škôl.

Projekt BIG_ling sa od roku 2020 prostredníctvom kampane „Žijeme viacjazyčnosťou – pohľad na prihraničný región“ stal dôležitým iniciátorom zmien vo vzdelávacej politike v oblasti dvoj- a viacjazyčného vzdelávania v materských a základných školách.

Spoluprácu s rodičmi
uľahčí používanie
rôznajazyčných
informačných materiálov.

**Každý jazyk je výhrou. Vyrastať
bilingválne alebo viacjazyčne je dar,
ktorý treba využiť a zúročiť.**

Ao. Univ.-Prof. Mag. Dr. Georg Gombos

EINBLICK IN DIE WANDER- AUSSTELLUNG

ŽIJEME DVOJAZYČNOSŤOU V PRIHRANIČNOM REGIÓNE BILINGUALITÄT LEBEN IN DER GRENZREGION

In 6 Stationen nimmt Sie die Wanderausstellung mit auf eine Reise in die Sprachenwelt. Mit Wissen über die Sprachen der Welt, persönlichen Reflexionsfragen und Informationen zum mehrsprachigen Spracherwerb u.v.m. macht sie Lust auf Sprachen und sensibilisiert für wichtige Aspekte von (nachbar-)sprachlicher Bildung und Mehrsprachigkeit.

Mag.^a Zvetelina Ortega

Dr.ⁱⁿ Karin Steiner

Expertinnen des Projektes

Kostenlose Ausleihe
aller Materialien
der Wanderausstellung
möglich!

Das Team von BIG_ling sind acht Projektpartner aus Österreich und der Slowakei, die im Rahmen des Projekts gemeinsam für eine Sensibilisierung der Bilingualität an der Grenzregion eintreten. Wir sehen uns ferner als Ansprechpartner für die Öffentlichkeit, Bildung und Politik, die im grenzüberschreitenden Bildungs-, Wirtschafts- und Gesellschaftsraum diesem Thema ihre Aufmerksamkeit widmen und Unterstützung hierin bedürfen.

Alle unsere digitalen Angebote
finden Sie unter **www.bigling.eu**

STO
JAZYKY
MÁ DIEŤA

...MÁ DIEŤA
STO JAZYKOV,
STO RÚK,
STO MYŠLIENOK
STO SPÔSOBOV MYSLENIA
HRAŤ, ROZPRÁVAŤ,
...POČUŤ, ŽASNÚŤ, MILOVAŤ...
STO SVETOV NA OBJAVOVANIE
VYNÁJŠŤ STO SVETOV
STO SVETOV SNÍVAŤ
DIEŤA MÁ STO JAZYKOV...

Úryvok z básne Loris Malaguzzi

